

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS KATEDRA

Baudžiamosios justicijos šakos
V kurso studentės
Karolinos Žerlauskaitės

Magistro darbas

**Ikiteisminio tyrimo organizavimas ir vadovavimas jam: samprata,
praktika ir tobulinimo perspektyvos**

The Scheme of Pre-trial Investigation and its Management: Concept, Practice and
Prospects for Improvement

Darbo vadovas:
asist. A. Meška

Darbo recenzentas:
doc. dr. G. Goda

Vilnius, 2011

Turinys

Įvadas.....	3
I. Ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam samprata:	
1.1. Ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam istorinė raida.....	5
1.2. Ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam sąvoka.....	10
1.3. Ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam pagrindai.....	15
II. Ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam vykdomosios veiklos funkcijos, praktika ir tobulinimo perspektyvos:	
2.1. Organizacinė veikla ir vadovavimas.....	24
2.2. Ikiteisminio tyrimo įstaigų (pareigūnų) veikla prokurorui organizuojant ikiteisminį tyrimą bei vadovaujant jam.....	36
2.3. Planavimo, kaip sudėtinės ikiteisminio tyrimo organizavimo dalies, pagrindiniai aspektai.....	43
2.4. Pagrindiniai vidinės bei išorinės kontrolės bruožai.....	45
2.5. Proceso subjektų veikla, įgyvendinant ikiteisminio tyrimo kontrolės funkciją.....	47
Išvados.....	58
Literatūros sąrašas.....	60
Santrauka.....	66
Summary.....	67
Priedai.....	68

Ivadas

Dabar galiojantis BPK buvo kuriamas vadovaujantis Vakarų Europos baudžiamojo proceso įstatymais [...]. Tačiau tai buvo daroma [...] atrenkant tik tokias įstatymines idėjas, kurios gali būti realiai panaudotos mūsų šalies sąlygomis.¹ Praėjus metams po BPK priėmimo, vadovaujantis šio įstatymo turiniu buvo pakeistas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 str. Nustatyta, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja bei valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras.²

Vienas iš dabar galiojančio BPK rezultatų - nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija, atsisakoma baudžiamosios bylos iškėlimo kaip procesinio veiksmo ir kaip stadijos. Už ikiteisminio tyrimo sėkmę tampa atsakingas prokuroras, kuris ikiteisminiame nagrinėjime yra proceso „šeimininkas“ arba, kai kurių autorių nuomone „prokuroras atliekant ikiteisminį tyrimą turėtų būti „smegenų centras“ procesiškai“.³

Temos aktualumas, naujumas bei originalumas taip pat pasireiškia tuo, jog nors ikiteisminio tyrimo koncepcija nebėra nauja, nes BPK įsigaliojo 2003 m., tačiau dėl ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam iki šiol kyla tiek teorinių, tiek praktinių problemų. Tai patvirtina prokuratūros, ikiteisminio tyrimo įstaigų vis dar tebevykdomi reorganizavimo procesai bei Generalinio prokuroro rekomendacijų pakeitimai, dėl kurių teisinės galios diskutuoja tiek mokslininkai, tiek pareigūnai-praktikai iki šiol. Magistrinio darbo tema teisės mokslininkų nėra išsamiai išanalizuota, trūksta specialiosios literatūros šia tema. Todėl magistriniame darbe tyrinėjant ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam institutus, aptariami probleminiai jų aspektai bei ieškoma jų tobulinimo galimybių.

Tyrimo objektas – ikiteisminio tyrimo organizavimas ir vadovavimas jam, samprata, praktika bei probleminiai aspektai.

Darbo tikslas – visapusiškai išnagrinėti ir ištirti ikiteisminio tyrimo organizavimą bei vadovavimą jam, ikiteisminio tyrimo planavimą bei kontrolę remiantis BPK ir kitais įstatymais, specialiaja literatūra. Svarbiausias tikslas yra išnagrinėti ikiteisminio tyrimo

---

¹ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. Naujojo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // *Teisės problemos*, 1999. Nr. 3, p. 6.

² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas // *Valstybės žinios*, 2003 m. balandžio 2 d. Nr. 32.

³ GODA, G.; KUCONIS, P. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // *Justitia*, 1997, Nr. 4 (10), p. 10.

organizavimo bei vadovavimo jam teorinį bei praktinį suvokimą (kiek teorija atitinka praktiką); išskirti darbo temos probleminius aspektus ir pateikti išsamius pasiūlymus.

Magistrinio darbo uždaviniai:

- a) pateikti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam apibrėžimą;
- b) aptarti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam pagrindus bei sampratą;
- c) išanalizuoti prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūnų tarpusavio procesinius santykius;
- d) išanalizuoti ikiteisminio tyrimo kontrolę atliekančių subjektų veiklos pagrindinius aspektus, susijusius su ikiteisminio tyrimo kontrolės funkcija;
- e) išsiaiškinti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam, kontrolės probleminius aspektus ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai. Magistriniame darbe naudojami indukcinio-dedukcinio pažinimo, istorinis, lyginamasis bei anketinės apklausos metodai. Rašant magistrinį darbą buvo atliktas praktinis tyrimas, kuriame dalyvavo dvi respondentų grupės: prokurorai bei ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Iš viso anketų - viena prokurorams (žr. 1 priedą) ir viena - ikiteisminio tyrimo pareigūnams (žr. 2 priedą) su klausimais buvo išsiųsta ir gauta iš 51 respondentų (35 anketos gautos iš prokurorų ir 16 iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų).

Darbo šaltiniai. Lietuviškoje literatūroje ikiteisminio tyrimo organizavimui ir vadovavimui skirta mažai dėmesio. Pagrindiniai šaltiniai, kurie buvo naudojami darbe – BPK, baudžiamojo proceso kodekso komentaras, Generalinio prokuroro įsakymais patvirtintos rekomendacijos, prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatai bei kiti poįstatyminiai aktai bei teisiniai norminiai aktai, kurie reglamentuoja ikiteisminio tyrimo organizavimą ir vadovavimą jam bei ikiteisminio tyrimo kontrolę, teismų praktika. Darbe buvo naudojamos ne tik lietuviška literatūra, tokia kaip: R. Jurkos „Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai“, G. Godos, M. Kazlauskas, P. Kuconio vadovėliu „Baudžiamojo proceso teisė“, S. Kuklianskio „Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys“, tame tarpe ir leidinių: Justitia, Jurisprudencija, Teisė, Teisės problemos, Policija mokslinėmis publikacijomis ir t.t. Kad geriau atskleisti temą lyginant sistemą Lietuvoje su užsienio šalių sistemomis, buvo naudojamos užsienio autorių: H. Kühne⁴, A. В Смирнов., К. Калиновский⁵, W. Beulke⁶, B. Kramer⁷ ir kitų autorių darbais.

---

⁴ KÜHNE, H. Strafprozessrecht. Heidelberg, 1999.

⁵ СМИРНОВ, А. В.; КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. Уголовный процесс. Москва, 2006.

⁶ BEULKE, W. Strafprozessrecht. C.F.Müller Verlag. Heidelberg, 2010.

1.1. Ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam istorinė raida

Pamedės teisyne (priimtame 1340 m.) lyg ir buvo įtvirtintos šiandieninės prokuratūros, kaip vienos svarbiausių nusikalstamų veikų tyrimo institucijos, buvimo užuomazgos. Remiantis Pamedės teisyne nuostatomis, kai kurių nusikaltimų aiškinimo iniciatyvos ėmėsi pati valstybė. Specialūs pareigūnai, jų padėjėjai turėjo plačius įgaliojimus įtariamų padarius nusikaltimus asmenų paieškai atlikti, įkalčiams paimti. Jei asmuo, įtariamą padaręs nusikalstamą veiką, neigdavo savo kaltę, tuomet baudžiamasis procesas susidėdavo iš trijų stadijų: parengiamosios, teismo rungtyniavimo ir priesaikos. Parengiamojoje stadijoje abi šalys ieškojo liudytojų, rinko įrodymus bei ruošė dokumentus. Taigi, šiuo atveju šiandieninio prokuroro funkcijų niekas neatlikdavo. Kitose bylose, kuriose būdavo nagrinėjami prūsų ir vokiečių baudžiamieji santykiai, šiandieninio prokuroro funkcijas atlikdavo pati valstybė.⁸

Iš Lietuvos I Statuto, priimto 1529 m., galime spręsti, jog teismo procesas tuomet apėmė parengtinį tyrimą bei bausmės vykdymą. Taigi, galime konstatuoti faktą, jog kaltinamoji pusė byloje būdavo. Platesnė baudžiamosio proceso reglamentacija atspindėta vėlesnėje statutinėje LDK teisėje. Joje vyravo formalių įrodymų teorija ir rungimosi principai. Žinoma, tada ikiteisminio tyrimo, kaip jį suprantame dabar, nebuvo.

Rusijos imperijos įstatymų sąvadas, kurį caras Nikolajus patvirtino 1832 m., galiojančios teisės šaltiniu tapo 1840 m. Tada baudžiamasis procesas turėjo tris stadijas: tyrimo, teismo tardymo ir nuosprendžio vykdymo. Luomų deputatai, prokurorai ir patikėtiniai, gubernijų valdybos ir gubernatoriai vykdė tyrimo (dabar tyrimas vadinamas ikiteisminiu) priežiūrą. Baigus tyrimą byla būdavo tikrinama žemės teisme. Po šio patikrinimo būdavo surašomas dokumentas, kurį vadindavo išrašu. 1860 m. Rusijos imperatoriaus įsakymu nusikalstamų veikų tyrimas buvo atskirtas nuo policijos, įvedant teismo tardytojo pareigybę, o tada, kai žlugo baudžiava, buvo reformuota visa teisėtvara bei ikiteisminis tyrimas.

Prokuratūra Lietuvoje įsitvirtino XVI – XVII a., valdant carui Aleksandrui II (1862-1864 m.), kai buvo padarytos teisingumo srities reformos ir teisės aktuose įtvirtintas prokuroro kaip procesinio dalyvio institutas. Remiantis 1864 m. lapkričio 20 d. Rusijos teismų santvarkos ir baudžiamosios bei civilinės teisenos įstatymu, prokurorai-valstybės gynėjai

---

⁷ KRAMER, B. Grundbegriffe des Strafverfahrensrechts. Stuttgart, 2009.

⁸ ŠATAS, M. Prokuroro instituto istorinė raida užtikrinant teisingumą Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 1(10), p. 154.

kontroliuodavo tardytojų darbą, duodavo atitinkamus nurodymus byloje. Teismo tardytojas atlikdavo parengtinio tardymo funkcijas. Policija privalėjo teikti pagalbą teismo tardytojui bei vykdyti jo pavedimus. Kriminalinės ir bendrosios policijos buvo pagrindinės kvotos institucijos. Minėtas įstatymas reglamentavo prokurorų-valstybės gynėjų tardymo veiksmų sankcionavimą, prokuroro teisę pasiūlyti teismo tardytojui sulaikyti laisvėje esantį kaltinamąjį arba paleisti jį iš suėmimo. Prokurorui suteikta kompetencija nagrinėti skundus dėl policijos veiksmų. Prokurorų pareiga buvo vadovauti teismo tardytojams bei turėjo pareigą pabaigus parengtinį tardymą surašyti kaltinamąjį aktą ir persiųsti bylą teismui.

1933 m. laikmečiu buvo apylinkių, apygardų ir ypatingieji tardytojai. Apie pradėtą tardymą teismo tardytojas privalėjo pranešti valstybės gynėjui ar jo padėjėjui. Valstybės gynėjas taip pat galėdavo nutraukti kvotą bei rengiamą tardymą, kuriuo įtariamas asmuo dar nebūdavo patrauktas kaltinamuoju. Taigi, tarpukario Lietuvos prokurorai buvo svarbūs ir būtini atliekant parengtinį tyrimą. Prokurorams bei jų padėjėjams, remiantis 1933 m. Teismų santvarkos įstatymu, buvo pavestos tokios pareigos: kontroliuoti bei prižiūrėti tardytojų darbą (197 str.), prižiūrėti visą parengtinio tyrimo eigą ir surašyti kaltinamąjį aktą. Kiekviename apylinkės teisme buvo Valstybės gynėjas (prokuroras) ir keletas jo padėjėjų, kurie gaudavo pranešimus iš policijos apie žymesnius nusikaltimus. [...]. Prokuratūra kriminalinėse bylose ir buvo viena iš proceso šalių, arba šalis, kuri kaltino nusikaltėlį. [...]. Prokuratūros steigimosi laikotarpiu reikėjo spręsti labai daug materialinių, finansinių, profesionalių darbuotojų paieškos, darbo sutvarkymo, galiojančių įstatymų praktinio taikymo problemų. [...]. Vis dėlto teisinė tvarka stiprėjo. Aktyviau ir kvalifikuočiau pradėjo veikti policija (milicija), teismo tardytojai. Nors darbo apimtys vis didėjo, tačiau kvalifikuotų prokuratūros darbuotojų buvo nedaug.⁹

Pasitraukus vokiečių okupantams, Lietuvoje išgaliojo Rusijos baudžiamieji ir baudžiamojo proceso įstatymai. O po to, Lietuvai patekus į Sovietų Sąjungą, joje buvo įdiegta ir sovietinė teisinė sistema. Skirtingai nei tarpukario Lietuvoje, prokurorinė priežiūra buvo vykdoma visose baudžiamojo proceso stadijose. Prokuroro atliekamos funkcijos buvo labai svarbios. Tik TSRS prokuroras turėjo teisę skirti Lietuvos TSRS prokurorą. Parengtinį tyrimą tuo metu atlikdavo parengtinio tyrimo bei kvotos organai, tačiau prokuroras atlikdavo jų veiklos teisėtumo priežiūrą. Prokuroras privalėdavo panaikinti kiekvieną neteisėtą ar nepagrįstą kvotos organo ar tardytojo nutarimą. Prokuroras turėjo teisę paimti bet kurią bylą

---

⁹ Lietuvos prokuratūrai 15 metų. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005 m. P. 14.

iš kvotėjo, tardytojo ir perduoti ją kitiems tyrimo organams arba paimti savo žinion. Prokuroras pats savarankiškai galėjo atlikti tardymo veiksmus byloje ar net tirti visą bylą. Tik su prokuroro sankcija asmuo galėjo būti suimamas, daroma krata, paimta pašto-telegrafo korespondencija. Tik su prokuroro sutikimu buvo galima atlikti kai kuriuos kitus procesinius veiksmus. Sovietmečiu prokuroras atliko labai svarbų vaidmenį parengtiname tyrime. Lyginant su dabartine prokuroro pareiga organizuoti bei vadovauti ikiteisminiam tyrimui, sovietmečiu prokurorą taip pat galėtume pavadinti bylos „šeimininku“, nes jis buvo bene svarbiausia figūra parengtiniame tyrime. Tai patvirtina tai, jog tardytojui, tardymo skyriaus viršininkui, kvotos organui prokuroro nurodymai būdavo duodami atsižvelgiant į tuo metu galiojusius įstatymus, jiems buvo privalomi. Dabar prokuroras organizuoja bei vadovauja ikiteisminiam tyrimui, o sovietmečiu parengtinio tyrimo stadijoje prokuroras vadovaudavo baudžiamosios bylos tyrimui. Prokuroras privalėdavo reaguoti į bet kokius įstatymo pažeidimus, padarytus atliekant parengtinį bylos tyrimą. Taigi, iki 1963 m. parengtinį tardymą atlikdavo valstybės saugumo tardytojai bei prokuratūros. O, pavyzdžiui, Prancūzijoje iki 1958 metų teismo tardytojai įėjo į prokuroro vadovaujamą teismo policijos sudėtį.¹⁰

1975 m. knygoje „Parengtinis tardymas tarybiniame baudžiamajame procese“ jos autorius M. Kazlauskas teigia, jog „tuo metu galiojusio BPK 48 str. pirmojoje dalyje nurodyta, kad darydamas parengtinį tardymą, tardytojas visus sprendimus dėl tardymo krypties ir dėl tardymo veiksmų atlikimo priima savarankiškai, išskyrus tuos atvejus, kai įstatymas numato, jog turi būti gauta prokuroro sankcija. Tardytojas pats sudaro baudžiamosios bylos tyrimo planą, pasirenka apklausos, kratos, tardymo eksperimento taktiką ir t.t.“¹¹ Taigi, tais laikais tardytojas buvo sąlyginai savarankiškas, prokuroras nebuvo bylos „šeimininkas“ kaip dabar. Tardytojas turėjo teisę savo tiriamose bylose duoti kvotos organams pavedimus bei nurodymus, kurie buvo privalomi kvotos organams. Galima būtų teigti, jog tada tardytojas buvo jo žinioje esančios baudžiamosios bylos „šeimininkas“, kita vertus, prokuroras prižiūrėdavo parengtinio tardymo teisėtumą ir turėjo daugiau įgaliojimų lyginant su tardytoju. Šiuo metu pagal dabar galiojančius įstatymus prokuroras yra atsakingas už ikiteisminio tyrimo sėkmę bei organizuoja ikiteisminį tyrimą bei vadovauja jam. Pagal anksčiau galiojusį BPK prokuroras taip pat buvo svarbi figūra, nes prokuroras buvo kovos su

---

¹⁰ ANCELIS, P.; GRIGOLOVIČIENĖ, D. Tardymo institucijų raidos bruožai Lietuvoje ir jo reorganizavimo problemos. Mokslo darbai, II tomas. Vilnius, 1994, p. 62.

¹¹ KAZLAUSKAS, M. Parengtinis tardymas tarybiniame baudžiamajame procese. Vilnius, 1976. P. 19.

nusikalstamumu organizatorius, jis vadovavo parengtinio tyrimo organų veiklai, išaiškinant ir tiriant nusikaltimus. Prokuroras bet kuriame parengtinio tardymo etape galėdavo aktyviai veikti tardymo eigą, siekti, kad byla būtų ištirta pilnai, objektyviai, visapusiškai, kad pilnai būtų išspręsti parengtinio tardymo uždaviniai. „Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentare“ buvo nurodyta, kad „tardymo skyriaus viršininkas kontroliuoja, kad tardytojas laiku išaiškintų ir įspėtų nusikaltimą, imtųsi priemonių, kad kuo išsamiau, visapusiškiau ir objektyviau būtų padarytas parengtinis tardymas baudžiamosiose bylose.“¹²

1990 m. kovo 11 d. buvo atkurta Lietuvos nepriklausomybė. Tais pačiais metais liepos 27 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. Po nepriklausomybės atkūrimo kilo daug diskusijų dėl teisėsaugos institucijų vietos bei sąryšio, dėl prokuratūros, tardymo organų vietos valstybės teisinėje sistemoje nesuderinamumo, tačiau dėl nuomonių skirtingumo naujo baudžiamojo proceso kodekso projektas taip ir nebuvo paskelbtas visuomenei. Prokuratūros veiklos teisinio reguliavimo spragos iš dalies buvo pašalintos 1990 m. liepos 27 d., kai Aukščiausioji Taryba pakoregavo laikinąjį Pagrindinį įstatymą ir priėmė Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymą. [...]. Įstatyme prokuratūra buvo įvardijama kaip savarankiškas teisėsaugos organas, o pagrindiniai uždaviniai buvo tokie: prižiūrėti, kad būtų laikomasi įstatymų; ginti piliečių teises bei laisves; vykdyti asmenų baudžiamąjį persekiojimą; derinti teisėsaugos organų veiksmus prieš nusikalstamumą.¹³ 1992 m. referendumu buvo priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija. Po Konstitucijos priėmimo iškilo būtinybė keisti įstatymus, nes teisės aktai neatitiko naujai priimto pagrindinio šalies įstatymo nuostatų ir dėl šios priežasties iškilo nemažai teisinių kolizijų.

Taigi, 1993 m. birželio 1 d. Lietuvos Respublikos prezidento dekretu Nr. 66 buvo sudaryta darbo grupė, kurios tikslas buvo parengti teisinės sistemos reformos metmenis. Tuose metmenyse nustatyta, jog prokuroras yra procesinis kvotos vadovas bei yra atsakingas už kaltinimo iškėlimą. Be to, kvotos organo pareigūnas, surinkęs pakankamai duomenų iškelti kaltinimui, turėdavo perduoti prokurorui kvotos medžiagą, o jis esant pagrindui surašydavo kaltinamąjį aktą ir perduodavo teismui. Prokuroras turėjo teisę atsisakyti pradėti kvotą, ją nutraukti arba sustabdyti. Prokuroras duodavo kvotos organams nurodymus, kad nusikaltimai būtų ištirti objektyviai. Kitaip tariant, prokuroras kontroliuodavo kvotos įstaigų

---

¹² BATAITIS, A.; IGNOTAS, M.; KAZLAUSKAS, M., et al. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius, 1989. P. 42.

¹³ Lietuvos prokuratūrai 15 metų. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005. P. 27-28.

veiklą. Pagal teisinės sistemos reformos metmenis prokuroras dalyvavo kvotoje, kurią atliko kvotos įstaigos, ir reikiamais atvejais pats atlikdavo procesinius veiksmus.¹⁴

1994 m. spalio 13 d. buvo priimtas naujas LR Prokuratūros įstatymas, kuris kardinaliai pakeitė prokuratūros ir prokurorų teisinį statusą valstybėje. 1999 m. nustatyta, kad tardymo padalinių viršininkai vadovauja tardytojams ir kvotėjams, atliekant tyrimą baudžiamosiose bylose baudžiamąjį proceso įstatymo nustatyta tvarka. Esant poreikiui, komisariato vadovo įsakymu kvotėjus teisės aktų nustatyta tvarka leista perkelti į tardymo padalinį. Tardymo departamento direktoriaus įsakymu suteikiant jiems tardytojo įgaliojimus.¹⁵ Konstitucinis teismas nutarime „Dėl parengtinio tyrimo, įrodymų rinkimo būdo ir teisės į gynybą“ konstatavo, kad „prokuroras turi plačius įgaliojimus baudžiamosios bylos iškėlimo, parengtinio tyrimo stadijose. Viena iš jo funkcijų – parengtinį tyrimą vykdančių institucijų kontrolė. Prokuroras yra atsakingas už baudžiamąjį proceso ikiteisminį tarpinį.“¹⁶ 2000 m. pabaigoje prasidėjo Tardymo departamento prie VRM reorganizavimas. Į Tardymo departamentą buvo įtrauktos Policijos departamento prie VRM nusikaltimų tyrimo tarnybos. Tuo buvo siekiama išvengti kvotos bei parengtinio tardymo tarnybų funkcijų dubliavimosi, sudaryti tinkamas sąlygas laipsniškai pereiti prie bendros ikiteisminio nusikaltimų tyrimo institucijos. Tardymo departamentą sudarė keturi skyriai. Kvotos ir tardymo kontrolės skyrius kontroliavo teritorinių tardymo padalinių darbą, atliko patikrinimus ir teikė siūlymus, kaip šalinti trūkumus bei geriau organizuoti darbą, teikė jiems metodinę pagalbą, nagrinėjo skundus, pareiškimus ir prašymus dėl baudžiamųjų bylų tyrimo. Pagrindiniai Tardymo departamento uždaviniai buvo: a) užtikrinti kontrolinį-metodinį vadovavimą kvotos ir tardymo padaliniams; b) užtikrinti visapusišką ir objektyvų baudžiamųjų bylų ištyrimą, vadovautis Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso reikalavimais; c) pagal savo kompetenciją užtikrinti personalo parinkimą bei ugdymą. Tardymo departamentas organizuodavo kvotą ir parengtinį tardymą kvotos ir tardymo padaliniuose, tiriant baudžiamąsias bylas, kontroliuodavo kvotos ir tardymo padalinių darbą, teikdavo jiems praktinę-metodinę pagalbą, pagal savo kompetenciją organizuodavo bendradarbiavimą su kitais teisėsaugos institutais, kitomis atitinkamomis Lietuvos Respublikos bei užsienio šalių institucijomis ir t.t. Tuo laikotarpiu, be vidaus reikalų sistemos tardymo padalinių ir

¹⁴ ŠATAS, M. Prokuroro instituto istorinė raida užtikrinant teisingumą Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 1(10), p. 162.

¹⁵ ANCELIS, P.; GRIGOLOVIČIENĖ, D. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos metmenų patvirtinimo // *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55), p. 48.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl parengtinio tyrimo, įrodymų rinkimo būdo ir teisės į gynybą“, Valstybės žinios, 1999-02-10, Nr. 15-402.

prokuratūros, tardymą baudžiamosiose bylose dar atliko reorganizuota Specialiųjų tyrimų tarnyba.

2002 m. kovo 14 d. priimtu įstatymu buvo patvirtintas naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamąjo proceso kodeksas. Priimtojo BPK normos prieštaravo tada galiojančiam Konstitucijos 118 str.: „...kvotos organų veiklą kontroliuoja prokurorai; parengtinį tardymą atlieka tardytojai...“, taigi, Lietuvos Respublikos Seime buvo pradėta šio straipsnio keitimo procedūra ir dėl šios priežasties Konstitucijoje buvo įtvirtinta nuostata, kad ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą bylose palaiko prokuroras, kuris, vykdydamas savo funkcijas, yra nepriklausomas ir klauso tik įstatymo.¹⁷

Galioję akceptuoti baudžiamąjo proceso įstatymai žmogaus teisių apsaugos požiūriu buvo absoliučiai moraliai pasenę, nebeatitinkantys pagrindinių XXI a. žmogaus teisių apsaugos garantijų turinio.¹⁸ Apibendrinant galime daryti išvadą, jog nors iki šiol dėl ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam kyla nesklandumų, tačiau, nepaisant to, teigiamai vertintina nauja ikiteisminio tyrimo koncepcija, pakeitusi stagnatišką ir nelankstų procesą (parengtinio tyrimo stadiją), kuri sudarė parengtinis tardymas ir kvota. Dabartinė ikiteisminio tyrimo koncepcija yra paremta žmogaus teisių apsaugos standartais, panaikinant likusias inkvizicinio proceso liekanas.

1.2. Ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam sąvoka

Organizuojant ikiteisminį tyrimą bei vadovaujant jam reikia vadovautis teisėtumo, vienasmeniškumo, mobilumo, intensyvumo, mokslo bei technikos panaudojimo, dinamiškumo ir vykdymo kontrolės principais, nes šie principai yra tiesiogiai susiję su tikslais, kurių siekiama organizuojant tyrimą bei vadovaujant jam.

Nors po BPK pataisų buvo priimtas ikiteisminio tyrimo organizavimo terminas, tačiau jis nėra tinkamai, išsamiai išaiškintas ir remiantis anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų bei ikiteisminio tyrimo pareigūnų apklausų rezultatais. Dauguma Lietuvos prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų nesuvokia ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo kaip atskirų funkcijų prasmės. Iki šiol yra priimta manyti, kad ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas jam, bei ikiteisminio tyrimo kontrolė – tai tapačios funkcijos,

---

¹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003 m. balandžio 2 d. Nr. 32.

¹⁸ JAZUKONIS, S.; JURKA, R. Criminal procedure system of the Republic of Lithuania // Transition of criminal procedure system. Ed. By Berislav Pavišić. Rijeka, 2004. P. 180.

kurias atlieka prokuroras. Problema yra ta, jog pareigūnai ikiteisminio tyrimo organizavimo sąvoką suvokia nevienareikšmiškai. Todėl įstatymų leidėjas turėtų aiškiau suformuluoti bei atskirti šias sąvokas. 57,1 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų bei 62,5 % tyrėjų atsakė, jog dauguma Lietuvos prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų nesuvokia ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo kaip atskirų funkcijų prasmės ir kad iki šiol yra priimta manyti, kad ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas jam, bei ikiteisminio tyrimo kontrolė – tai tapačios funkcijos, kurias atlieka prokuroras. Taigi, iki šiol egzistuoja ši problema. Atsiradus rekomendacijoms dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos, įsakymui dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo tai šiek tiek pakeitė situaciją. Anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų tarpe buvo išreikšta nuomonė, jog „sąvokos organizavimas, vadovavimas yra perteklinės (užtektų vienos iš jų - „organizavimas“).“ Tačiau su šia nuomone nesutikčiau, kadangi tai situacijos nepakeistų. Mano nuomone, pirmiausia reiktų tinkamai apibrėžti šias sąvokas, o ne sujungti šias funkcijas į vieną. Taigi, šioje dalyje analizuojant lietuvių bei užsienio autorių mintis, bus bandoma apibrėžti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam sąvokas.

Pagal Konstitucijos 118 str. ir BPK 164 str. 1 dalį prokurorui priskirtos ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam funkcijos. Problema yra tame, jog autoriai ikiteisminio tyrimo organizavimo sąvoką aiškina nevienodai. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne terminas „organizavimas“ aiškinamas taip: „organizavimas“ kilęs iš žodžio „organizacija“, reiškia struktūrą, sutvarkymą, sujungimą į vieną visumą, sutvarkymą į sistemą.¹⁹ Darbo organizavimas yra suprantamas kaip priemonės, padedančių tikslingai ir efektyviai naudoti darbo jėgą. Iš šio paaiškinimo galima teigti, jog prokuroras, organizuodamas konkretų ikiteisminį tyrimą, turi numatyti priemones bei išteklius, kurie bus naudojami. Organizavimas kaip darbo metodas - pastangų sutelkimas tam tikriems uždaviniams pasiekti. Kadangi šie apibrėžimai nėra teisiniai, tai lyginti su teisinėje literatūroje pateiktais apibrėžimais nebūtų teisinga. Šie išvardinti apibrėžimai nėra klaidingi, tačiau nėra detalūs. O, pavyzdžiui, prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatuose organizavimas yra apibrėžiamas kaip atsakingo asmens organizacinių (valinių) pavedimų visuma. Tačiau šis organizavimo apibrėžimas yra bendras, jame nekalbama apie konkrečius subjektus bei ikiteisminio tyrimo stadiją. Šio apibrėžimo negalima pritaikyti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam funkcijoms apibrėžti, kadangi šis apibrėžimas

---

¹⁹ Lietuvių kalbos žodynas. [žiūrėta: 2011 vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

neinformatyvus bei neišsamus. Štai, pavyzdžiui, baudžiamojo proceso kodekso komentare yra paaiškinta, jog „prokuroro pareiga organizuoti ikiteisminį tyrimą reiškia, kad prokuroras turi nuspręsti, kas turi atlikti ikiteisminį tyrimą: viena ikiteisminio tyrimo įstaiga ar kelios bendradarbiaujančios įstaigos. Pastaruoju atveju prokuroras nustato, kokie veiksmai kokiai įstaigai pavedami. Prokuroras taip pat turi nuspręsti, kada ir dėl kokių veiksmų atlikimo reikia kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją.“²⁰ Teigiamai vertinčiau, jog baudžiamojo proceso komentare yra paaiškinta, ką detalizuojant reiškia ikiteisminio tyrimo organizavimas, tačiau pirmiausia turėtų būti pateikiamas apibrėžimas, kuris nedetalizuojant bendrais bruožais apibrėžtų šias funkcijas. Skirtingai nei baudžiamojo proceso kodekso komentare, autoriaus R. Jurkos knygoje „Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai“ yra teigiama, jog: „Organizavimas – tai pirminė veiklos dalis, nuo kurios priklauso, ar bus tinkamai vadovaujama ikiteisminiam tyrimui ir ar organizuojant tyrimą kontrolės mechanizmas veiks efektyviai. Todėl galima išskirti esminius aspektus, kuriais reikėtų vadovautis organizuojant:

1. planavimo metu atskleistų ikiteisminio tyrimo tikslų nustatymas ir detalizavimas;
2. veiklos kryptių nustatymas atsižvelgiant į nustatytus tikslus;
3. įvairių procesinių funkcijų ikiteisminį tyrimą atliksiančiam pareigūnui pavedimas;
4. veiklos kryptių ir atliekamų procesinių funkcijų koordinavimas;
5. tikslo vienybė – ar kiekvienas ikiteisminį tyrimą vykdomas pareigūnas atlieka savo funkcijas siekdamas bendro tikslo;
6. kontrolės arba valdymo plėtotė – ar kiekvienas vadovas (prokuroras) yra atsakingas už jo vadovaujamų pareigū veiklą.²¹ Su pirma apibrėžimo dalimi „tai pirminė veiklos dalis“ nesutikčiau, nes kokia ta veikla, kokie veiksmai bei kas tą veiklą atlieka nėra apibrėžta.

1995 m. S. Kuklianskis mokomajame leidinyje „Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys“ pateikė nusikaltimo tyrimo organizavimo sąvoką teigdamas, kad „Nusikaltimo tyrimo organizavimas – tai moksliskai pagrįstas metodas, kurio esmę sudaro nuoseklus ir kryptingas pastangų sutelkimas parengtinio tardymo tikslams pasiekti“.²² Taigi, pagal dabartinę ikiteisminio tyrimo koncepciją šio apibrėžimo dalį „parengtinio tardymo“ reikėtų pakeisti į „ikiteisminio tyrimo“. Autorius R. Burda knygoje „Kriminalistika“ teigia, jog „veiklos organizavimu yra siekiama racionaliai sutelkti turimas pajėgas, kad būtų įgyvendinti nusikaltimų

---

²⁰ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 413.

²¹ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vinius, 2004. P. 26-27.

²² KUKLIANSKIS, S. Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys. Vilnius, 1995. P. 12.

tyrimo uždaviniai.²³ Tačiau šie apibrėžimai nėra pakankamai išsamūs teisine prasme. Taip pat ikiteisminio tyrimo organizavimas apima ir ikiteisminio tyrimo įstaigas bei pareigūnus, o šiose sąvokose apie tai net neužsimenama, todėl jos teisine prasme yra nepakankamos.

Knygoje „Криминалистика“ yra įvardijami šie tyrimo organizavimo tikslai, į kuriuos būtina atsižvelgti organizuojant ikiteisminį tyrimą:

1. išnagrinėti pirminę informaciją;
2. koordinuoti tyrime dalyvaujančių asmenų veiksmus, panaudoti technines priemones;
3. surinkti, išanalizuoti tyrimui svarbią informaciją;
4. sudaryti tyrimui palankias sąlygas;
5. išspręsti taktinius uždavinius ir praktiškai pritaikyti tyrimo metodus.²⁴

Kad geriau suprasti ikiteisminio tyrimo organizavimo sampratą, reikia išskirti organizavimą siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Plačiąja prasme ikiteisminio tyrimo organizavimas – procesinė veikla, kurios metu sujungiami visi juridiniai ir vadybos būdai, siekiant visapusiškai, greitai bei tinkamai pasiekti tikslą ir įgyvendinti ikiteisminio tyrimo uždavinius. Kalbant apie ikiteisminio tyrimo organizavimą plačiąja prasme, pats organizavimas apima visus ikiteisminio tyrimo stadijos etapus: ikiteisminio tyrimo pradžia, atsisakymą pradėti ikiteisminį tyrimą, ikiteisminio tyrimo atlikimą ir šio tyrimo pabaigą. Taigi, galime padaryti išvadą, jog ikiteisminio tyrimo organizavimas plačiąja prasme apima ir vadovavimo ikiteisminiam tyrimui, ir kontrolės funkciją. Tačiau šio ikiteisminio tyrimo organizavimo aiškinimo plačiąja prasme negalima pritaikyti atskiriant ikiteisminio tyrimo organizavimo sąvokas, nes BPK 164 str. 1 d. yra nurodytos kaip atskiros prokurorui priskiriamos funkcijos, t.y. ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam. Kad atskirti šių funkcijų sąvokas, reikia analizuoti ikiteisminio tyrimo sąvoką siaurąja prasme.

Kalbant apie tyrimo organizavimo funkciją siaurąja prasme, reikėtų atskirti nuo kitų funkcijų – vadovavimo ikiteisminiam tyrimui ir jo kontrolės. Nagrinėjant ikiteisminio tyrimo organizavimo funkciją siaurąja prasme konstatuotina, kad ši funkcija nėra juridinė kategorija. Tai vadybos sąvoka, logiškai adaptuota baudžiamajai procesinei veiklai adaptuoti.²⁵ R. Jurka knygoje „Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai“ teigia, jog „Ikiteisminio tyrimo organizavimas – tai ne tik įstatymais apibrėžta procesinė veikla, bet ir įvairių bendravimo bei bendradarbiavimo veiksmų kompleksas, kuris gali būti paaiškintas

²³ BURDA, R. Kriminalistikos taktika. Vilnius, 2001. P. 59.

²⁴ ДУЛОВ, А. В. Криминалистика. Москва, 1996. С. 273.

²⁵ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 23.

remiantis visų visuomenės mokslų žiniomis.²⁶ Bet, vėlgi, šis apibrėžimas nėra tikslus, kadangi ikiteisminio tyrimo organizavimo funkcijos yra priskirtos prokurorų bei ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovų kompetencijai, o apie šiuos proceso subjektus šiame apibrėžime nėra užsimenama.

Kalbant apie vadovavimą, reikia paminėti, jog lietuvių kalbos žodynas vadovavimą apibrėžia taip: „visi valstybiniai valdžios ir valdymo organai sudaro vieną sistemą ir veikia paklusdami aukštesniųjų organų vadovavimui ir kontrolei“.²⁷ Vadovavimą dar galime suprasti kaip sugebėjimą paveikti grupę taip, kad ji sugebėtų įgyvendinti joms keliamus tikslus. Tačiau šie apibrėžimai neišpildo vadovavimo ikiteisminiam tyrimui sąvokos, nes jos neapima teisinės pusės bei yra neišsamios teisine prasme. Pritarčiau nuomonei, kad prokuroro vadovavimas ikiteisminiam tyrimui – tai funkcija, nukreipta sutelkti ikiteisminio tyrimo pareigūnus siekti ir realizuoti ikiteisminio tyrimo uždavinius ir tikslus. Kitaip tariant, tai pareigūnų nukreipimas ir motyvavimas kiek įmanoma greičiau ir visapusiškiau atlikti tyrimą.²⁸ Šis apibrėžimas turėtų būti papildytas. Turėtų būti numatyta, koks subjektas šią funkciją atlieka. Baudžiamojo proceso komentare vadovavimas ikiteisminiam tyrimui yra paaiškintas išsamiau, numatytas subjektas, t.y. prokuroras, kuris vadovauja ikiteisminiam tyrimui bei kokius veiksmus atlieka. T.y. numatyta, jog „prokuroras turi priimti sprendimus dėl tyrimo krypties ir apimties. Prokuroras prirėikus turi duoti privalomus ikiteisminio tyrimo pareigūnams nurodymus dėl konkrečių tyrimo veiksmų atlikimo. Tik prokuroras gali priimti svarbiausius sprendimus, lemiančius tolesnę proceso eigą [...]“.²⁹ Mano nuomone, baudžiamojo proceso komentare, kaip ir ikiteisminio tyrimo organizavimo, taip ir vadovavimo apibrėžimai turėtų būti pateikti bendrais bruožais, o po tokių apibrėžimų galėtų būti dėstoma, ką jis plačiau reiškia. Taip pat turėtų būti įtrauktas ir ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovas, kadangi jis taip pat vadovauja jam pavaldiems ikiteisminio tyrimo pareigūnams.

Taigi, prokuroro bei ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovo vadovavimas yra susijęs su vadovavimu ikiteisminio tyrimo pareigūnams. Labai svarbu yra įtaka, kurią sugeba daryti prokuroras ikiteisminio tyrimo pareigūnams, nes nuo šios įtakos labai daug priklauso ikiteisminio tyrimo pareigūnų atliekamų veiksmų kokybė. Tačiau praktikoje kalbant apie vadovavimą ikiteisminiam tyrimui yra susiduriama su tam tikrais nesklandumais. Tai įrodo faktas, jog

---

²⁶ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 13.

²⁷ Lietuvių kalbos žodynas. [žiūrėta: 2011 vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lkz.lt/startas.htm>>

²⁸ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 31-32.

²⁹ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 414.

ikiteisminio tyrimo pareigūnai išskiria autokratinis vadovų valdymo metodus, piktnaudžiavimą tarnyba ir „saviškių“ protegavimą, didelius darbo krūvius, vadovavimo kultūros stoką ir kitas priežastis, lemiančias destruktivų psichologinį klimatą kolektyvuose. Tai vidinės priežastys, kurias galima šalinti be jokių įstatymų pataisų ir papildomų nurodymų.³⁰ Taigi, iš šių nusiskundimų galime spręsti, jog ne tik ikiteisminio tyrimo organizavimas apima bendradarbiavimą, kaip buvo parašyta R. Jurkos knygoje „Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai“, bet ir vadovavimas ikiteisminiam tyrimui. Būtų teisingiau manyti, kad nereikia įtraukti bendradarbiavimo į ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam apibrėžimą, nes ir taip yra aišku, kad kiekvienas veiksmas, kuris apjungia bent dviejų pareigūnų ryšius (pavyzdžiui, vieno pareigūno nurodymai kitam pareigūnui), apima ir bendradarbiavimą.

Kadangi teisinėje literatūroje ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam sąvokos yra apibrėžiamos skirtingai ir neaiškiai, bei dauguma anketiniame tyrime dalyvavusių respondentų mano, jog dauguma ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų nesuvokia ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam sąvokų skirtumo, siūlyčiau tokius apibrėžimus: 1) ikiteisminio tyrimo organizavimas – teisės aktais reglamentuota ikiteisminio tyrimo įstaigų bei prokuroro procesinė veikla, kuria siekiama efektyviai įgyvendinti baudžiamojo proceso įstatymu įtvirtintus tikslus; 2) vadovavimas ikiteisminiam tyrimui – ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovų bei prokuroro veikla, nukreipiant, sutelkiant bei reikalaujant iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų, jog visapusiškai būtų atliktas ikiteisminis tyrimas, atskleista nusikalstama veika bei niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

1.3. Ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam pagrindai

Baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimas vertintinas kaip didelis ikiteisminio tyrimo organizavimo, vadovavimo ir kontroliavimo proceso pokytis. Vienas iš šios reformos tikslų – efektyvesnis ir geriau žmogaus teises užtikrinantis ikiteisminio tyrimo procesas. BPK reglamentuojamas ikiteisminio tyrimo organizavimas pakeitė tiek ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų, tiek prokurorų vaidmenį ir santykį šiame procese. Prokuroras iš tyrimą daugiau kontroliuojančio pareigūno tapo atsakingu už ikiteisminio tyrimo rezultatus proceso subjektu. Prokuroras privalo ne tik tikrinti, ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai tinkamai atlieka savo procesines pareigas, bet ir pats aktyviai dalyvauti atliekant nusikalstamų veikų tyrimą.

---

³⁰ Policija – tai pirmiausia žmonės // *Policija*, 2008, Nr. 16 (104-442), p. 18.

Prokuroro nurodymai yra privalomi ikiteisminio tyrimo pareigūnams. O paaiškėjus, kad ikiteisminis tyrimas buvo atliktas nesėkmingai dėl to, kad prokuroras laiku ikiteisminio tyrimo pareigūnams nedavė reikiamų nurodymų, atsakomybė tenka prokurorui.³¹ Prokuroras atsako už atlikto ikiteisminio tyrimo sėkmę bei turi priimti sprendimus, kai reikia spręsti teisinės problemas. Ši naujovė įtvirtinta ne tik BPK, bet ir Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir vadovaujant jam. Joje yra numatyta, kad prokuroras atsako už ikiteisminio tyrimo, kurį organizuoja ir vadovauja, rezultatus kartu su ikiteisminio tyrimo įstaiga.³² Prokuroras yra toks proceso subjektas, kuris privalo atsakyti už ikiteisminio tyrimo atlikimą. Taigi, pagal dabar galiojančią BPK, didžiausia atsakomybė už sėkmingą ikiteisminio tyrimo stadijos uždavinių išspendimą paskirta prokurorui. Vokietijoje taip pat kaip ir Lietuvoje prokuratūra yra laikoma svarbia institucija, kuri taip pat kaip Lietuvoje yra laikoma „tyrimo šeimininke“. Vokiečių literatūroje teigiama, jog „įstatymų leidėjas paskyrė jai labai sudėtingą užduotį, kai paskyrė ją pagal StPO 160 § II dalį vesti tyrimo procesą. Jau 1864 m. Savigny ir Uhlen savo raštuose rašė, kad „prokuratūra turi būti įstatymų saugotoja ir tyrimo procese būti nuo pat pradžios“. Taip pat galima cituoti ar pridurti tuometinio Prūsų teisingumo ministro von Muhler 1843 žodžius, kad „iš tokių vyrų tikimės tik geriausio“. Šie idealistiniai reikalavimai yra išlikę iki šių dienų. Vokiečių literatūroje rašoma, kad prokuratūra turi „tarnauti tik teisingumui ir turi taip pat kaip ir teismas prisidėti prie teisingo nuosprendžio ir turi išlikti neutrali“.³³ Rusijoje, taip pat kaip Lietuvoje bei Vokietijoje, ikiteisminiam nagrinėjime prokuroras yra proceso „šeimininkas“. Tačiau Rusijoje pagrindinė prokuroro funkcija yra priežiūra, kuri pasireiškia kvotos organų, parengtinio tardymo organų veiklos priežiūra.³⁴ Teigiamas dalykas yra tai, jog nors prokuroras prižiūri tardymo bei kvotos organų veiklą, kvotos bei tardymo organai turi pakankamą procesinį savarankiškumą, skirtingai nei Lietuvoje ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Ne tik Lietuvoje, bet ir Latvijoje prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“. Jam tokį statusą suteikia Latvijos baudžiamojo proceso kodekso 41 skyrius, kuriame teigiama, jog „prokuroras kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus, organizuoja, administruoja ir gali pats atlikti ikiteisminį tyrimą. Kai ikiteisminio tyrimo įstaigos kreipiasi į

³¹ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 413.

³² Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40, pakeista 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.

³³ KÜHNE, H. Strafprozessrecht. Heidelberg, 1999. S. 131.

³⁴ СМИРНОВ, А. В.; КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. Уголовный процесс. Москва, 2006. С. 47.

prokurorą dėl baudžiamosios bylos pradėjimo, šis sprendžia ar pradėti, ar atsisakyti pradėti baudžiamąją bylą.³⁵

Ikiteisminio tyrimo organizavimas ir vadovavimas jam yra konstitucinė prokuroro funkcija, įtvirtinta Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje. Tai reiškia, jog aukščiausios teisinės galios norminiu aktu – Konstitucija – prokuroras yra įpareigotas užtikrinti, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas tinkamai.³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijoje prokurorui yra suteikiamas išskirtinis statusas. Konstitucijos 118 str. tik prokuroras yra įvardintas kaip subjektas, organizuojantis ikiteisminį tyrimą ir vadovaujantis jam. Tačiau tam prieštarauja teisės aktų nuostatos, jog ne tik prokuroras atlieka ką tik aptartas funkcijas, bet ir ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovai. Taigi faktą, kad ne tik prokuroras organizuoja ikiteisminį tyrimą, įrodo ir BPK 18 str. 2 d., kurioje numatyta, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovai organizuoja ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų darbą. Be to, ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovai vadovauja jiems pavaldiems ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams. Todėl siūlyčiau, jog ne tik prokuroras, bet ir kiti ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam funkciją atliekantys subjektai būtų įvardinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.

Taigi, labai svarbios nuostatos dėl prokuroro konstitucinių įgaliojimų baudžiamajame procese reguliavimo ir tokių įgaliojimų esmės yra suformuluotos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“, kuriame išaiškinta, jog „Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalies nuostata, kad prokuroras organizuoja ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauja, įpareigoja įstatymų leidėją įstatymu nustatyti prokurorų įgaliojimus organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant. Tai reguliuodamas įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją: atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, jis gali nustatyti įvairias ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam formas, tam tikrus prokurorų įgaliojimus šiame procese ir kt. Tačiau šiuo atveju įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos normų ir principų, inter alia iš Konstitucijos kylančios priedermės užtikrinti

---

³⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 22.06.2005.

³⁶ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUČONIS, P. Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. Vilnius, 2005. P. 294.

kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių.³⁷ Minėtas Konstitucijos straipsnis nustato pareigą prokurorams organizuoti ikiteisminį tyrimą bei jam vadovauti taip, kad būtų surinkta objektyvi, išsami informacija apie nusikalstamą veiką ir asmenį, įtariamą padarius šią veiką, kuri sudarytų teismui teisinę prielaidas baudžiamojoje byloje nustatyti objektyvią tiesą bei priimti teisingą sprendimą dėl asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo.³⁸

Latvijoje, Moldovoje bei Azerbaidžiane ikiteisminio proceso organizavimo dalykai, pavyzdžiui, dėl tyrimo grupių sudarymo, tyrimų sujungimo ar atskyrimo, pareigūnų tarpusavio sąveikos ir kiti svarbūs ikiteisminio proceso veiklos klausimai, reglamentuojami ne rekomendacijomis ar instrukcijomis, o procesinių kodeksų normomis.³⁹ Lietuvoje ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam dalykai reglamentuojami Generalinio prokuroro patvirtintomis rekomendacijomis bei įsakymais. Skeptiškai vertinčiau nuomonę, jog Lietuvoje ikiteisminio tyrimo organizavimą bei vadovavimą jam reikėtų reglamentuoti ne tik rekomendacijomis ar įsakymais, tačiau ši veikla turėtų būti aiškiau bei išsamiau apibūdinta procesiniuose įstatymuose, nes ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai dažnai nebūna susipažinę su generalinio prokuroro rekomendacijomis. Tokiai nuomonei nepritarčiau, kadangi generalinio prokuroro rekomendacijos bei įsakymai pakankamai išsamiai reglamentuoja ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam tvarką, ir dėl šios priežasties užtenka ne per daug išplėsto reglamentavimo BPK, o ir pareigūnai privalo susipažinti su visais teisės aktais, kurie tiesiogiai susiję su jų pareigomis.

Prokuroras turi aktyviai dalyvauti atliekant nusikalstamų veikų ikiteisminį tyrimą bei tikrinti, ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai tinkamai vykdo savo pareigas. Ši naujovė įtvirtinta ne tik BPK, bet ir generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant. Joje yra numatyta, kad prokuroras atsako už ikiteisminio tyrimo, kurį organizuoja ir vadovauja, rezultatus kartu su ikiteisminio tyrimo įstaiga.⁴⁰ Prokuroras yra tas subjektas, kuris privalo atsakyti už tinkamą viso ikiteisminio tyrimo atlikimą, įskaitant ir pačią smulkiausią bylą.

---

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskusti prokuroro nutarimą“, Valstybės žinios, 2006-01-19, Nr. 7-254.

³⁸ JURGAITIS, R. Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai. Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Industrus. Vilnius, 2009. P. 46-47.

³⁹ ANCELIS, P. Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas. Vilnius, 2006. P.124.

⁴⁰ Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40, pakeista 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.

Nepritariau S. Kuklianskio nuomonei, kai jis teigia, jog prokuroras laikomas bylos „šeimininku“ tik teorijoje. Kaip įrodymą jis pateikia faktą, jog didžiuosiuose Lietuvos miestuose ar tankiai apgyvendintuose rajonuose, kur yra tiriama daug nusikalstamų veiku vienu metu, prokurorų tuose rajonuose yra mažai, todėl labai retas atvejis, kad prokuroras perima bylų tyrimą savo žinion.⁴¹ Mano nuomone, tai, atvirkščiai, yra teigiamas dalykas, nes buvimas bylos „šeimininku“ neturi būti siejamas su bylos perėmimu savo žinion, o turėtų būti siejamas su prokuroro funkcija organizuoti, vadovauti bei kontroliuoti ikiteisminį tyrimą bei su prokuroro įgaliojimais priimant svarbiausius sprendimus byloje, o ne su bylos perėmimu savo žinion. Nes prokuroras priima sprendimus, kurie lemia bylos baigtį. Tačiau anketiniame tyrime dalyvavęs prokuroras pareiškė, jog „byloje procesinius veiksmus atlieka tyrėjas, jo žinioje randasi baudžiamoji byla, jis planuoja, kada ir kokius proceso veiksmus reikalinga atlikti, todėl prokuroras tikrai teorijoje yra bylos „šeimininkas“, o praktikoje yra kitaip“. Bylos „šeimininkas“ yra bylą tiriantis pareigūnas, nuo kurio daug priklauso ir kuris priima didžiąją dalį procesinių sprendimų bei veiksmų. Tarp anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų buvo nuomonė, jog „pagrindinis prokuroro darbas yra teisme, o ikiteisminio tyrimo bylas jis tikrina epizodiškai“. Taip pat buvo pasisakymas, jog „didžiąją laiko dalį ikiteisminio tyrimo medžiaga būna pas tyrėją. Jam niekas neriboja iniciatyvos teisės atliekant ikiteisminį tyrimą. Tyrėjas taip pat turi pasirinkimo laisvę sprenddamas dėl tyrimo strategijos atliekant atskirus tyrimo veiksmus ir pasirinkdamas jų atlikimo eiliškumą. Prokuroras turi daugiau galių kontroliuojant tyrėjo veiksmus ar teikiant nurodymus dėl veiksmų atlikimo būtinumo. Ikiteisminio tyrimo teisėjas taip pat turi tam tikrų galių kontroliuoti ikiteisminį tyrimą. Todėl manau, kad prokuroras nėra vienasmenis bylos šeimininkas. Dalis „šeimininko“ teisių yra pas tyrėją ir pas ikiteisminio tyrimo teisėją.“ Taigi, tik 34,2 % tyrime dalyvavusių prokurorų pasisakė, jog prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“ tiek teorijoje, tiek praktikoje, o likusieji 65,7 % prokurorų mano, jog toks prokuroro vaidmuo yra numatytas tik teorijoje, o praktikoje yra kitokia situacija. 56,2 % tyrėjų atsakė, jog prokuroras yra laikomas bylos šeimininku tik teorijoje, o praktikoje yra kitokia situacija, motyvuodami tuo, jog pagrindinę informaciją apie bylos eigą ir situaciją žino pareigūnas, tiriantis bylą, ir tik esant reikalui kreipiasi į prokurorą. Dažniausiai prokurorui policijos pareigūnas įrodinėja, kad būtina atlikti vienokius ar kitokius procesinius veiksmus, kad patikrinti tyrime iškeltas versijas ir surinkti įrodymus. Iniciatyva šiuo klausimu dažniausiai priklauso bylą tiriančiam

---

⁴¹ KUKLIANSKIS, S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 75(67), p. 13.

pareigūnui. 43,7 % anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų prokurorą „mato“ kaip bylos „šeimininką“ taip pat ir praktikoje, nes prokuroras priima visus sprendimus byloje, jis rašo kaltinamąjį aktą, atstovauja teisme. Tyrėjai šią savo nuomonę motyvavo tuo, jog prokurorai kontroliuoja ir vadovauja ikiteisminiame tyrime, o policijos pareigūnai atlieka visą darbą. Žvelgiant į vokišką literatūrą klausimu kokią rolę vaidina prokuratūra praktikoje, pastebima, kad ji labai skiriasi nuo StPO koncepcijos. StPO 160 § I ir II dalyse yra nurodyta prokuratūros užduotis ikiteisminio tyrimo procese. I dalis aprašo, kad prokuratūra privalo atlikti ikiteisminį tyrimą. Taip pat yra aiškiai nustatytas tyrimo tikslas: faktų tyrimas turi tarnauti tik kaltinimo išaiškinimui. I dalis paragrafo aprašo prokuratūros veiklos turinį, o II dalis nurodo jai būti modus operandi: ji turi būti neutrali. Sakoma, kad praktika labai skiriasi nuo StPO idealo. Prokuratūros užduotis vesti tyrimus iš tikrųjų yra policijos rankose, kad policija yra faktiška tyrimų „ponia“, kad policija perėmė šią funkciją. Policija stengiasi perduoti prokuratūrai daugiau ar mažiau paruoštą atsakymą.⁴²

Mano nuomone, sąvoką bylos „šeimininkas“ reikėtų sieti su prokuroro įgaliojimais organizuojant ikiteisminį tyrimą, jam vadovaujant, taip pat atliekant ikiteisminio tyrimo kontrolę. Prokuroras kaip bylos „šeimininkas“ turėtų būti siejamas su prokuroro kompetencija priimti sprendimus dėl bylos baigties ir t.t. Nes prokuroras, nuo kurio priklauso bylos baigtis bei ikiteisminio tyrimo sėkmė, nebūtinai turi atlikti visą ikiteisminį tyrimą, jo užduotis yra nurodyti tyrimo kryptis bei apimtis. Jei suprantant prokurorą kaip bylos „šeimininką“ per aukščiau minėtą prizmę, tai, mano nuomone, prokuroras kaip bylos „šeimininkas“ yra ne tik teorijoje, bet ir praktikoje.

Romos diplomatinėje konferencijoje, įvykusioje 1998 metais, svarstant prokuroro diskreciją reglamentuojančias nuostatas, taip pat buvo nerimaujama, kad prokuroras, turėdamas pernelyg išplėstas galias, galės pradėti politiškai motyvuotą persekiojimą. Tačiau kai kalbama apie TBT prokuroro diskrecijos galias, būtų neteisinga teigti, kad TBT prokuroro galios yra mažiau apribotos nei atitinkamų pareigūnų *ad hoc*.⁴³ O prokuroro veiklą TBT galime apibūdinti šiais būdais: objektyvumo pareiga, prokuroras turi būti nepriklausomas vykdant tyrimą, taip pat svarbių prokuroro priimtų sprendimų teisminė kontrolė. [...] daugelyje šalių prokuratūra tyrimą atlieka kartu su policija ir jai vadovaudama, nors ši dirba daugiau ar mažiau autonomiškai (tačiau tyrimo rezultatus privalo perduoti

---

⁴² HÜLS, S. Polizeiliche und staatsanwaltliche Ermittlungstätigkeit. Berlin, 2007. S. 241.

⁴³ VAIŠVILIENĖ, R. Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro diskrecijos ribų probleminiai aspektai // *Teisė*, 2009, Nr. 70, p. 137.

prokuratūrai). Štai todėl prokuratūros įgaliojimai yra labai dideli. Jungtinių Amerikos Valstijų prokuroras Robertas H. Johnsonas 1940 m. rašė, kad „kaltinimą palaikantis asmuo visą gyvenimą yra laisvas ir yra laikomas žmogumi, turinčiu daugiau valdžios nei kas kitas Amerikoje“. Prancūzijoje advokatas G. Kiejmanas pareiškė nuomonę, kad „prokuratūra, turėdama teisę atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą arba nutraukti jau iškeltąją, Prancūzijoje yra svarbiausias teisėjas“. Japonijoje prokurorų vaidmuo tyrimams yra išties svarbus, juos jie net gali „atlikti patys, jeigu mano, kad tai yra reikalinga“ (BPK 191 straipsnio 1 dalis).⁴⁴ Tačiau prokuratūros reikšmė yra suprantama skirtingai įvairiose valstybėse, pavyzdžiui, tam tikrose valstybėse prokuratūra pati turi atlikti ikiteisminį tyrimą, o yra šalių, kurios po truputį bando plėsti policijos įgaliojimus, suteikiant jiems teisę atlikti visą ikiteisminį tyrimą, ar, pavyzdžiui, Šveicarijoje prokuratūra tik kontroliuoja policijos įstaigą, kai ji atlieka pirminius veiksmus. Taigi, prokurorui paskirta pareiga organizuoti ikiteisminį tyrimą bei jam vadovauti pasiteisina, nes tik jam organizuojant ikiteisminį tyrimą ir vadovaujant jam yra surenkama išsami, objektyvi informacija apie nusikalstamą veiką. Vokietijoje paprastai tyrimą atlieka policija, o prokuroras dalyvauja tyrime nuo pat pradžių tik žmogžudysčių ar sunkių tarnautojų nusikaltimų atvejais. Policija susisiekiama su prokuroru, kai yra tikimasi didelio viešumo ar reikia gauti teismo arešto ar kratos orderį.⁴⁵ Vokietijoje yra panaši sistema kaip ir Lietuvoje – vokiečių literatūroje yra rašoma, jog baudžiamasis procesas prasideda tada, kai prasideda prokuratūros tyrimo procesas (taip pat vadinamas ikiteisminis tyrimas). Pagal legalumo principą prokuratūra privalo pradėti tyrimo procesą, kai yra pakankamai priežasčių įtarimui (§152 II StPO).⁴⁶

Mano nuomone, Lietuvoje ikiteisminio tyrimo metu prokurorui suteikta pakankamai įgaliojimų, tačiau atsakomybės, manyčiau, reikalaujama per daug, nes prokuroras yra atsakingas ne tik už savo, tačiau ir tyrėjų netinkamai atliktą darbą. Tam, jog prokurorui suteikta pakankamai įgaliojimų, pritarė ir 74,2 % prokurorų, ir 75 % tyrėjų.

Tiriant nusikalstamas veikas prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi nuolat kartu dirbti ir šio bendradarbiavimo tikslas - teisingai, kryptingai, organizuotai, atsižvelgiant į tyrimo interesus kiekvienoje konkrečioje situacijoje, derinti tyrimo veiksmus.⁴⁷ Kalbant apie bendravimą ir bendradarbiavimą, pirmiausia reikia susišnekėjimo, tikro ir geranoriško

⁴⁴ PRADEL, J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Eugrimas. Vilnius, 2001. P. 309.

⁴⁵ Internetinė enciklopedija. [žiūrėta: 2011 kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Prosecutors_Office>

⁴⁶ BEULKE, W. Strafprozessrecht. C.F.Müller Verlag. Heidelberg, 2010. P. 198.

⁴⁷ ŠATAS, M. Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimo formos // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 4(13), p. 363.

bendradarbiavimo, kuriam yra būtina komanda, kurioje visi turi dirbti susitelkę, pasiskirstę darbą tolygiai pagal galimybes. Jei prokuroras vadovauja tyrimui, mano manymu, reikėtų policijos funkcijas paskirstyti numatant, ką tyrėjas gali daryti, kokius sprendimus gali priimti. Svarbu yra tai, kad nėra tyrėjo ir prokuroro komandos, todėl reikia ieškoti priežasčių, kas trukdo efektyviam bendradarbiavimui ir pakeisti tokią susiklosčiusią situaciją. Bendradarbiavimą tarp prokurorų bei ikiteisminio tyrimo pareigūnų pagerintų ir tai, jei būtų įtvirtintas bendradarbiavimo principas, kuris būtų nukreiptas į tai, kad siekiant greito ir tinkamo nusikalstamų veikų išaiškinimo bei jų efektyvios prevencijos turėtų būti naudojamosi visomis įmanomomis teisėtomis priemonėmis. Tai patvirtina ir nuomonė, jog „Geras bendradarbiavimo organizavimas turi būti vykdomas remiantis baudžiamojo proceso įstatymu bei vadovaujantis atitinkamais principais.“⁴⁸ Apibendrinant galima teigti, kad nors prokurorai ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai bendradarbiauja, tačiau šio bendradarbiavimo kokybė neatitinka jai keliamų reikalavimų. Tai dar labiau patvirtina būtinybę suteikti principinį statusą šiam baudžiamojo proceso institutui.⁴⁹

Motyvacijos stoka – tai dar vienas nesklandumas, užkertantis kelią efektyviam bendradarbiavimui. Motyvacija turėtų būti suprantama kaip ikiteisminio tyrimo įstaigose dirbančių pareigūnų, kurie atlieka ikiteisminį tyrimą, skatinimas, didesnio atlyginimo, nei kitų tarnybų, gavimas (pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo pareigūno-tyrėjo atlyginimas yra mažesnis nei operatyvaus valdymo skyriaus – budėtojo. Atsakomybės atžvilgiu ir darbo sudėtingumo atžvilgiu tyrėjo darbas yra žymiai sunkesnis). Šį faktą įrodo ir tai, jog 100 % anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų, kaip neigiamą įtaką darančius ikiteisminio tyrimo organizavimui veiksnius, įvardijo nepakankamą darbo užmokestį, per didelį darbo krūvį. Panašiai atsakė ir anketiniame tyrime dalyvavę prokurorai, iš kurių 100 % atsakė, jog neigiamą įtaką ikiteisminio tyrimo organizavimui daro per didelis darbo krūvis ir iniciatyvos stoka, o dar 85,7 % prokurorų įvardijo kaip nepakankamą darbo užmokestį. Menką finansavimą galima įvardyti viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių valstybės tarnyba darosi nepatraukli. Su kvalifikuotų ikiteisminio tyrimo pareigūnų trūkumu susiduria mažesnės ikiteisminio tyrimo įstaigos, nes pareigūnų skaičius yra nedidelis, todėl negalima paskirti atskirų pareigūnų specializuotis pagal atskiras nusikalstamas veikas, atliekant ikiteisminius tyrimus baudžiamosiose bylose. Minėtas problemas galima spręsti gerinant

---

⁴⁸ АНДРЕЕВ, И. С.; ГРАМОВИЧ, Г. И.; ГОЛУБОВ, Н. И. Криминалистика. Москва, 1997. С. 104.

⁴⁹ ŠATAS, M. Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimo formos // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2006, Nr. 4(13), p. 365 – 366.

vadybos kokybę, perskirstant krūvius, darbo organizavimą, pritaikant naujas technologijas ir t.t. Turėtų būti padidinti ikiteisminio tyrimo pareigūnų atlyginimai, o kvalifikacijos problema sprendžiama dažniau organizuojant mokymo programas, kuriose pareigūnai galėtų kelti savo kvalifikaciją.

2.1. Organizacinė veikla ir vadovavimas

Šioje magistrinio darbo dalyje bus aptariama: proceso veiksmai, atliekami iki ikiteisminio tyrimo pradžios, ikiteisminio tyrimo pradžia, ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka, ikiteisminio tyrimo vieta, tyrimų sujungimas bei atskyrimas, kaltinamojo akto surašymas, ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumas bei tyrimo vilkinimas.

BPK 168 str. 1 d. yra numatyti ikiteisminio tyrimo veiksmai, kurie gali būti atliekami iki ikiteisminio tyrimo pradžios. T. y. gauto skundo, pareiškimo ar pranešimo duomenų patikslinimui gali būti atlikta įvykio vietos apžiūra, įvykio liudytojų apklausos, taip pat iš valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų, pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, reikalaujami duomenys ar dokumentai, atliktos pareiškėjo ar asmens, kurio interesais pateiktas skundas, pareiškimas ar pranešimas, apklausos (BPK 168 str. 1 d.). Nors BPK 168 str. 1 d. ir yra numatyta, jog tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpiausius terminus, tačiau nenurodyta, kas kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnus, atliekančius veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios. Ši spraga ikiteisminio tyrimo pareigūnams atliekant proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios sudaro galimybę išvengti kontrolės. Mano nuomone, įstatymų leidėjas turėtų į tą patį BPK straipsnį įtraukti subjektą, kuris atliktų ikiteisminio tyrimo pareigūnų kontrolę, šiems atliekant veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios tam, kad neliktų galimybės ikiteisminio tyrimo pareigūnams piktnaudžiauti bei atlikti proceso veiksmus nekontroliuojamiems. Nes jei ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmai iki ikiteisminio tyrimo pradžios nebus kontroliuojami, bus suteikta galimybė piktnaudžiavimui. Taigi, BPK 168 str. 1 d. turėtų būti įtvirtinta nuostata „jei proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios atlieka ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnas, jį kontroliuoja ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovas, o jei prokuroras – aukštesnysis prokuroras“.

Ikiteisminis tyrimas yra pradedamas, kai yra gaunama informacija apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Pagal BPK yra nurodyti ikiteisminio tyrimo pradžios pagrindai, t. y.: 1) gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką; 2) prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius (BPK 166 str. 1 d.). BPK taip pat yra numatyti konkretūs atvejai, kai ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas. Vokietijoje panaši kaip ir Lietuvoje ikiteisminio tyrimo pradžios tvarka – Vokietijoje tyrimui pradėti egzistuoja dvi galimybės: 1) gavus skundą ar pareiškimą 2) per valstybines institucijas arba jų darbuotojus: daugeliu

atvejų nesant nei pareiškimo, nei skundo, tyrimas pradedamas, kai teisėsaugos institucijos sužino apie įtarimą kitokiais būdais. Tai gali būti prokuroras, policijos darbuotojas arba ikiteisminio tyrimo teisėjas.⁵⁰ Literatūroje teigiama, kad Vokietijoje tyrimas dažnai pradedamas ir pagal laikraščių pranešimus.⁵¹ Remiantis baudžiamojo proceso įstatymu prokuroras į ikiteisminį tyrimą yra įtraukiamas beveik nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, kad užtikrintų jo ikiteisminio tyrimo kokybę, vadovautų ikiteisminio tyrimo pareigūnams ir būtų bylos „šeimininku“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigė, jog „BPK 166 straipsnio 1 dalyje nurodytos ikiteisminio tyrimo pradėjimo vados, o ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų veiksmus pradedant ikiteisminį tyrimą nustato BPK 171 straipsnis. Esant vienai iš BPK 166 straipsnio 1 dalyje nurodytų vadų, ikiteisminio tyrimo įstaiga turi nedelsdama pradėti ikiteisminį tyrimą, jei nenustatoma, kad remiantis BPK 168 straipsniu turi būti atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą. Pagal BPK 171 straipsnio 1 dalį, gavus informaciją apie, tikėtina, padarytą nusikalstamą veiką, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą ir kartu apie tai praneša prokurorui.“⁵² Taigi, prokuroro privalo vykdyti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam funkcijas, kai jis gauna ikiteisminio tyrimo įstaigos pranešimą apie pradėtą ikiteisminį tyrimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigė, kad „operatyvinės veiklos metu surinkus tam tikrus duomenis, iš kurių galima padaryti išvadą apie nusikalstamos veikos sudėtį veikoje, tuoj pat turi būti pradedamas ikiteisminis tyrimas. Tokia nuostata išplaukia iš BPK 2 straipsnio turinio, kur nurodyta, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymiai, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatyme numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Taigi, BPK 171 straipsnio 1 dalies nuostata, kad, ikiteisminio tyrimo įstaigai nustačius nusikalstamos veikos požymius, tuoj pat pradedamas ikiteisminis tyrimas, nebuvo pažeista. Tokias BPK 171 straipsnio 1 dalies taikymo nuostatas aiškino Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija 2007 m. spalio 18 d. nutartyje Nr. 2K-P-412/2007.“⁵³ Lyginant ikiteisminio tyrimo pradžią su kitomis šalimis, galime išskirti Prancūzijos pavyzdį – toje šalyje kiekvienas pareigūnas bei valdininkas turi pareigą pranešti prokurorui, kai vykdydamas savo pareigas sužino apie nusikalstamos veikos padarymą. Lietuvoje panaši

⁵⁰ BEULKE, W. Strafprozessrecht. C. F. Müller Verlag. Heidelberg, 2010. P. 199.

⁵¹ GODA, G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Vilnius, 1997. P. 11.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-564/2009.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-72/2008.

situacija - jeigu skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką gauna ikiteisminio tyrimo įstaiga arba jeigu ikiteisminio tyrimo įstaiga pati nustato nusikalstamos veikos požymius, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas tuoj pat pradeda ikiteisminį tyrimą ir kartu apie tai praneša prokurorui (BPK 171 str. 1 d.). Lietuvoje tam tikrais atvejais ikiteisminis tyrimas pradamas tik tada, kai yra nukentėjusiojo skundas, jo teisėto atstovo pareiškimas, kai BPK 167 str. 1 d. nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninės reikšmės ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų interesų bei nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, tokiu atveju ikiteisminis tyrimas turi būti pradamas prokuroro reikalavimu (BPK 167 str. 2 d.).

2003 m. įsigaliojęs BPK buvo kuriamas vadovaujantis principu, kad ikiteisminis tyrimas turi būti pradėtas visais atvejais, gavus informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Ikiteisminis tyrimas turėjo būti pradėtas net ir tuo atveju, kai iš gauto skundo, pranešimo ar pareiškimo nebuvo galima patikimai spręsti, ar nusikalstama veika padaryta ar ne. Tokiais atvejais, gavus nepatikrintą informaciją ir pradėjus ikiteisminį tyrimą, atlikus būtinus tyrimo veiksmus ir nesurinkus duomenų, kurie pagrįstų nusikalstamos veikos buvimą, ikiteisminis tyrimas baigdavosi prokuroro nutarimu nutraukti ikiteisminį tyrimą. Ikiteisminio tyrimo pareigūno diskrecija spręsti klausimą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą buvo ribojama tik tokiais atvejais, kai iš gautos informacijos buvo aiškiai suprantama, kad jokios nusikalstamos veikos nebuvo. Galima daryti išvadą, kad išplėtus informacijos apie nusikalstamą veiką patikslinimą, dalis prokuroro kompetencijos perėjo ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Būtent aukščiau minėtais atvejais ta prokuroro nutarimų nutraukti ikiteisminį tyrimą dalis pasikeitė į nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminius tyrimus, priimtus pareigūnams atlikus skundo ar pareiškimo apie nusikalstamą veiką patikslinimą ir patikslinimo metu neradus nusikalstamos veikos požymių. Todėl siūlyčiau ikiteisminio tyrimo pareigūnams suteikti teisę nutraukti ikiteisminius tyrimus 212 str. 1 p. numatytais atvejais, kuriuos tvirtintų ikiteisminio tyrimo įstaigų (padalinių) vadovas.

Prieštaraučiau nuomonei, jog išbraukus iš BPK 166 str. nuorodą apie rezoliuciją, tapo neaišku, kokia yra ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka. Taip pat nepritarčiau P. Ancelio nuomonei, jog kyla dar viena problema dėl ikiteisminio tyrimo pradžios procedūros, t. y. „2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110 patvirtinta ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos rekomendacija, kuri praplėtė baudžiamojo proceso kodekse nustatytą tvarką, nemažą dalį ikiteisminio tyrimo pradžios procedūrų bei veiklos organizavimo pozicijų nustato visai kitaip nei BPK ir dėl šios priežasties policijos pareigūnai

nevienareikšmiškai suvokia ir taiko anksčiau minėtas nuostatas.⁵⁴ Įstatymų leidėjas BPK 166 str. papildė 3 dalimi su nuoroda į Generalinio prokuroro rekomendaciją. Taigi, ikiteisminio tyrimo pradžia registruojama Generalinio prokuroro nustatyta tvarka. Mano nuomone, ši tvarka tapo aiškesnė, ir toks pakeitimas, žvelgiant iš praktinės pusės, pasiteisino. 91,4 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų atsakė, jog išbraukus iš BPK 166 str. nuorodą apie rezoliuciją to paties straipsnio 3 dalį, jog kiekvienas ikiteisminio tyrimo pradžios atvejis užregistruojamas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro nustatyta tvarka, vertina teigiamai, nes tvarka tapo aiškesnė. O dar 85,7 % prokurorų pritarė nuomonei, jog pakeitimas yra vertintinas teigiamai, nes BPK 166 str. reikalavimų niekas nevykdė, rezoliucijas rašydami „atbuline data“. Taigi, iš apklaustų prokurorų nuomonės galime daryti išvadą, jog toks BPK pakeitimas pasiteisino, nes ir 87,5 % tyrėjų atsakė, jog tvarka pasidarė aiškesnė, nebėra jokių išlygų registracijos tvarkai, viskas pasidarė aiškiau, atsirado tvarka.

P. Ancelis straipsnyje „Baudžiamojo proceso vystimosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo“ teigė, jog „teigiamai vertintini tapę konkretesni sprendimo atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, ar nutarimo tyrimą nutraukti apskundimo terminai. [...]. Ikiteisminio tyrimo dingsčių, vadų registravimas ir jų patikrinimo bei išsprendimo būdai turi būti reglamentuoti BPK normomis, o ne visuomenei praktiškai nežinoma Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro nustatyta tvarka.“⁵⁵ Paskutinei P. Ancelio nuomonei nepritarčiau, nes Generalinio prokuroro rekomendacijoje yra labai aiškiai aprašyta ši tvarka, ir, žiūrint iš praktinės pusės, to nereikia. Tai patvirtina ir prokurorai, dalyvavę anketiniame tyrime. 88,5 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų bei 75 % ikiteisminio tyrimo pareigūnų pasisakė, jog pakanka pagrindų (skundas, pareiškimas ir t. t.) pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir jų patikrinimo bei išsprendimo būdų tvarkos reglamentavimo Generalinio prokuroro nustatyta tvarka, ir tik 11,4 % prokurorų bei 25 % ikiteisminio tyrimo pareigūnų pareiškė, jog ši tvarka turi būti reglamentuota BPK. Rusijoje, taip pat kaip Lietuvoje, pranešimų apie nusikalstamas veikas registracijos ir apskaitos tvarka nenustatyta įstatyme. Tokia tvarka Rusijoje yra reglamentuota teisėtvarkos organų žinybiniais norminiais aktais. Prokuroras turi stebėti, kad nebūtų atsisakymų priimti pranešimus apie nusikalstamas veikas.⁵⁶

⁵⁴ ANCELIS, P. Procesinių funkcijų esmė ir suderinamumo problemos ikiteisminiame baudžiamajame procese. Sąžiningas Baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Industrus. Vilnius, 2009. P. 117.

⁵⁵ ANCELIS, P. Baudžiamojo proceso vystimosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo // *Jurisprudencija*, 2008, t. 6(108), p. 34.

⁵⁶ ВИНУКUROB, Ю. Е. Прокурорский надзор. Юрайт. Москва, 2008. С. 216.

BPK 174 str. yra numatytos pagrindinės taisyklės, pagal kurias nustatoma ikiteisminio tyrimo atlikimo vieta – ikiteisminis tyrimas atliekamas toje vietovėje, kurioje buvo padaryta nusikalstama veika. Tačiau yra numatyta išimtis, kai yra siekiama užtikrinti, kad nusikalstama veika būtų ištirta išsamiau ir greičiau. Šios nuostatos taikomos tais atvejais, kai dauguma proceso dalyvių yra kitoje vietovėje, kai pėdsakai aptinkami kitoje vietovėje nei buvo padaryta nusikalstama veika. Šios aplinkybės gali sąlygoti prielaidą, kad ikiteisminį tyrimą bus paprasčiau organizuoti ir atlikti kitoje vietovėje. Tačiau šios aplinkybės nėra vienintelės, kurioms esant ikiteisminis tyrimas gali būti perduodamas į kitą vietovę – ikiteisminį tyrimą galima perduoti ir dėl bet kurių kitų aplinkybių, leidžiančių daryti išvadą, jog dėl perdavimo bus išsamiau ištirtos bylos aplinkybės ar greičiau bus baigtas ikiteisminis tyrimas.⁵⁷ Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatose yra įtvirtintos pagrindinės taisyklės, kurios numato, kurios prokuratūros prokurorai turi atlikti ikiteisminį tyrimą, jį organizuoti bei vadovauti, taip pat yra numatyta jų kompetencija - apylinkės prokuratūros prokurorai organizuoja ir jam vadovauja bylose, teisingose apylinkės teismui. Tačiau apylinkės vyriausiasis prokuroras ar jo pavaduotojas gali perduoti apygardos prokuratūrai ar kitai apylinkės prokuratūrai atlikti ar organizuoti ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauti, esant sutarimui dėl tyrimo vietos. Apygardos vyriausiasis prokuroras ar jo pavaduotojas gali pavesti apygardos prokuratūros prokurorui ar apylinkės prokuratūrai atlikti, organizuoti ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauti bet kurioje byloje ir apygardos prokuratūros esančiame ikiteisminio tyrimo įstaigos teritoriniame padalinyje.⁵⁸ O nesant sutarimo dėl tyrimo vietos sprendžia, kuriai apygardos prokuratūros veiklos teritorijoje esantieji apylinkės prokuratūrai perduoti atlikti ar organizuoti ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauti. Rekomendacijoje dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant nurodyta, jog tos vietovės, kurios veikimo teritorijoje buvo padaryta nusikalstama veika, ikiteisminio tyrimo įstaiga turi pradėti ikiteisminį tyrimą tik gavusi informaciją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Ikiteisminio tyrimo įstaiga turi informuoti tos vietovės apylinkės prokurorą apie pradėtą ikiteisminį tyrimą, tačiau galima išimtis, kai yra išankstinis prokuratūros nurodymas, iš karto turi būti informuojama Generalinė ar apygardos prokuratūra. Tačiau tik prokuroras, priimdamas motyvuotą nutarimą, turi teisę priimti sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo atlikimo pavedimo kitos vietovės ikiteisminio tyrimo

---

⁵⁷ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUČONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 448.

⁵⁸ Patvirtinta 2011 m. sausio 11 d. įsakymu Nr. I-8 redakcija.

subjektams. Baudžiamoji byla perduodama apygardos vyriausiajam prokurorui organizuoti ikiteisminį tyrimą, jeigu apylinkės prokurorui organizuojant ikiteisminį tyrimą paaiškėja aplinkybės, dėl kurių nusikalstama veika tampa teisinga apygardos teismui. Jeigu atliekant ikiteisminį tyrimą dėl veikos, teisingos apygardos teismui, nustatoma, kad padaryta veika nėra teisinga apygardos teismui, priėmus proceso sprendimą apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro (jo pavaduotojo) pavedimu byla gali būti perduota apylinkės prokuratūros vyriausiajam prokurorui organizuoti ikiteisminį tyrimą. Kai ikiteisminį tyrimą atlieka miesto ar rajono apylinkės prokuratūros prokuroras, apygardos prokuratūros prokuroras neorganizuoja šio ikiteisminio tyrimo ir jam nevadovauja.⁵⁹

Šiuo atveju prokuroras turi per kuo trumpiausią laiką priimti vieną iš šių sprendimų: pats atlikti ikiteisminį tyrimą ar atskirus jo veiksmus, pavesti atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus ikiteisminio tyrimo įstaigai, kuri pranešė prokurorui apie pradėtą ikiteisminį tyrimą ar pavesti atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus kitai ikiteisminio tyrimo įstaigai, kurie turi būti įforminti raštu (BPK 169 str.). Prokuroras, sprenddamas, kuriai ikiteisminio tyrimo įstaigai pavesti atlikti tyrimą, turi atsižvelgti, kur yra ikiteisminio tyrimo įstaigos struktūrinio padalinio buveinė ar tyrėjo darbo vieta, taip pat, kas atliko ikiteisminį tyrimą bei atsižvelgti į tyrėjų patirtį tiriant tokios kategorijos bylas. Prokuroro pareigą organizuoti ikiteisminį tyrimą suprantame kaip prokuroro teisę nuspręsti, kas turi atlikti ikiteisminį tyrimą: viena ikiteisminio tyrimo įstaiga ar kelios bendradarbiaujančios įstaigos. Kai prokuroras nusprendžia, jog ikiteisminį tyrimą atliks kelios bendradarbiaujančios įstaigos, jis nustato, kokie veiksmai kokiai įstaigai pavedami. Tačiau prokuroras turi teisę pats atlikti ikiteisminį tyrimą arba pats atlikti tam tikrus tyrimo veiksmus. Net jei prokuroras pats nusprendžia atlikti ikiteisminį tyrimą, tai nereiškia, jog jis negali jo perduoti bet kuriuo ikiteisminio tyrimo momentu ikiteisminio tyrimo įstaigai ar pats turi atlikti ikiteisminį tyrimą iki pabaigos. O jei prokuroras neatlieka jokių ikiteisminio tyrimo veiksmų, jis negali ikiteisminio tyrimo pareigūnui perduoti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo funkcijos. Pavyzdžiui, Vokietijoje prokurorai turi teisę atlikti veiksmus, patys atlikti tyrimą ar pavesti tą tyrimą atlikti policijai, kuri yra įpareigota vykdyti tokius prašymus. Be to, prokurorai gali pareikalauti ikiteisminio tyrimo teisėjo apklausti liudytoją ar atlikti įrodymų patikrinimą.⁶⁰

---

⁵⁹ Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40, pakeista 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.

⁶⁰ Internetinė enciklopedija. [žiūrėta: 2011 kovo 21 d.]. Prieiga per internetą:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Prosecutors_Office>

Rusijos baudžiamojo proceso kodekso 163 str. 1 d. nurodyta, jog Rusijoje, kaip ir Lietuvoje, gali būti sudaryta tyrimo grupė, kai byla yra sudėtinga ar didelės apimties.⁶¹ Lietuvoje, kai byla yra sudėtinga ar didelės apimties, tokiu atveju iš kelių prokurorų gali būti sudaryta tyrimo grupė. Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant numatyta, jog tokia tyrimo grupė gali būti sudaroma padalinio vyriausiojo prokuroro (pavadootojo) sprendimu iš prokuratūros padalinio kelių prokurorų, prokuratūros vyriausiojo prokuroro (pavadootojo) sprendimu – iš prokuratūros kelių padalinių prokurorų, apygardos vyriausiojo prokuroro (pavadootojo) sprendimu – iš apygardos bei apylinkės prokuratūrų prokurorų, taip pat Generalinės prokuratūros departamento (skyriaus) vyriausiojo prokuroro (pavadootojo) sprendimu – iš Generalinės prokuratūros, teritorinės prokuratūros prokurorų. Aukštesnysis prokuroras priimta sprendimą dėl tokios tyrimo grupės, kuri gali būti suformuota iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų. Pastarieji organizuoja ikiteisminį tyrimą ir jį atlieka.⁶² O ikiteisminiam tyrimui vadovauja vienas iš prokurorų, kuris turi teisę duoti pavedimus ir nurodymus dėl tyrimo veiksmų atlikimo bei nagrinėja skundus dėl tyrimo grupės ikiteisminio tyrimo pareigūnų, nagrinėja prašymus ikiteisminio tyrimo klausimais ar paveda nagrinėti tyrimo grupės prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, o aukštesnysis prokuroras nagrinėja skundus dėl grupės prokurorų nutarimų ir veiksmų. Tačiau prokuratūros ar prokuratūros padalinio vyriausiasis prokuroras turi teisę pagal kompetenciją pavesti kitam prokurorui organizuoti ir vadovauti konkrečios nusikalstamos veikos tyrimui, arba patys tai atlikti.

Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant nurodyta, jog „prokuroras, organizuodamas ikiteisminį tyrimą, esant pagrindui ir jei tai padės atskleisti nusikalstamas veikas ir išsamiai atlikti tyrimą per trumpiausią laiką, turi teisę priimti sprendimus dėl tyrimų sujungimo ar atskyrimo.“⁶³ Nusikalstamų veikų tyrimų sujungimo ir atskyrimo tvarką reglamentuoja Generalinio prokuroro priimta rekomendacija dėl nusikalstamų veikų tyrimų sujungimo ir atskyrimo. Joje prokurorui yra rekomenduojama priimti sprendimą sujungti tyrimus, šiais atvejais: „kai keli asmenys yra įtariami bendrininkavę vienoje ar keliose nusikalstamosiose veikose; sujungimas padeda greičiau ir išsamiau ištirti nusikalstamas veikas ar asmuo yra įtariamas kelių

---

⁶¹ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [žiūrėta: 2011 vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.up-kodeks.ru/>>

⁶² Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40, pakeista 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.

⁶³ Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40, pakeista 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.

nusikalstamų veikų padarymu; vienas asmuo yra įtariamas nusikalstamos veikos padarymu, o kitas asmuo yra įtariamas nepranešimu apie nusikaltimą arba įtariamas to paties nusikaltimo arba nusikaltėlio slėpimu, tačiau turi būti iš anksto nepamirštas.⁶⁴ BPK 170 str. 4 dalies 4 punkte nurodyta, jog tik prokuroras priima sprendimus dėl tyrimų sujungimo ir atskyrimo. Šių sprendimų negali priimti ikiteisminio tyrimo pareigūnas. BPK nėra numatyti konkretūs atvejai, kuriais ikiteisminiai tyrimai gali būti sujungiami ar atskiriami. Ikiteisminio tyrimo atskyrimą ar ikiteisminių tyrimų sujungimą lemia įvairūs motyvai bei priežastys. Sujungimas ir atskyrimas yra prokuroro teisė, o ne pareiga, todėl ikiteisminio tyrimo metu analizuodamas ikiteisminių tyrimų sujungimo ar atskyrimo klausimą prokuroras privalo atsižvelgti į įvairias aplinkybes, pavyzdžiui, koks ryšys tarp sujungtinių ar atskirtinių tyrimų; koks tyrimo sudėtingumo laipsnis; kokia tyrimo dalis jau padaryta; kur buvo padarytos nusikalstamos veikos ir kur yra pagrindiniai liudytojai ar nukentėjusieji; kiek yra bendrų duomenų tarp sujungtinių ar atskirtinių tyrimų; kokios procesinės ir ekonominės naudos duos sujungimas ar išskyrimas, kokių problemų dėl to gali kilti.⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigė, jog „toks ikiteisminio tyrimo atskyrimas yra numatytas BPK 170 straipsnio 4 dalies 1 punkte ir priskiriamas išimtinai prokuroro kompetencijai. Kadangi BPK 2 straipsnio norma įpareigoja prokurorą ir ikiteisminio tyrimo subjektą imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika, prokuroro sprendimas atskirti ikiteisminio tyrimo medžiagas dėl nusikalstamų veikų, padarytų bendrininkaujant, kai vienas iš bendrininkų slapstosi, yra pagrįstas ir teisėtas.“⁶⁶

Ikiteisminio tyrimo stadijoje didžiausią svarbą turintis dokumentas yra kaltinamasis aktas, kuris lemia bylos nagrinėjimą teisme. Baudžiamojo proceso kodekso projekto komentare buvo aptarta, kad „ikiteisminis tyrimas bus baigiamas surašant kaltinamąjį aktą. Jį surašyti visada turės prokuroras. Tokia nuostata įtvirtinta todėl, kad prokuroras ikiteisminio tyrimo metu turės nuolat kontroliuoti, kaip tyrimas vykdomas, ar pats atlikti tyrimo veiksmus. Jis kaip šios procesinės stadijos „šeimininkas“, turės nuspręsti, kada pakanka įrodymų atiduoti įtariamąjį teismui ir kas turi būti rašoma kaltinamajame akte. Kai pats prokuroras rašys kaltinamąjį aktą, jam ar jo kolegai (kitam prokurorui) bus žymiai lengviau

⁶⁴ Patvirtinta 2004 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. I-20.

⁶⁵ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 431.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 gruodžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-788/2007.

teisme palaikyti valstybinį kaltinimą – prokuroras turės aiškesnę teismo proceso viziją.⁶⁷ Taigi, šis projektas buvo patvirtintas, ir dabartiniame BPK yra numatyta, jog prokuroras, įsitikinęs tuo, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamą kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, paskelbia įtariamajam, o jo gynėjui, nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui, civiliniam atsakovui ir jų atstovams praneša, kad ikiteisminis tyrimas pabaigtas ir jie turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga bei pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą (BPK 218 str. 1 d.). Proceso dalyviai turi teisę žinoti, kad ikiteisminis tyrimas yra baigtas. Prokuroras pats pasirenka kaltinamojo akto surašymo momentą, tačiau prokuroras negali atidėlioti kaltinamojo akto surašymo, nes procese veikia greitumo principas. Taip pat nereikėtų pamiršti įtariamą teisės bylą išspręsti per įmanomai trumpiausią laiką. Prokuroras, rašydamas kaltinamąjį aktą, įskaitant BPK, turi vadovautis Generalinio prokuroro patvirtintomis rekomendacijomis dėl kaltinamojo akto surašymo. Baudžiamojo proceso kodekse 220 str. 2 d., įsigaliojusiam 2003 m., buvo įtvirtinta, jog prokuroras teismui perduoda tik tą bylos medžiagą, kuri gali būti reikalinga nagrinėjant bylą, tačiau dabartiniame BPK ši straipsnio dalis neteko galios ir tai reiškia, jog prokuroras turi perduoti visą bylos medžiagą ir proceso dalyvių teisės nebus pažeistos. Tačiau Generalinio prokuroro patvirtintoje rekomendacijoje dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui 15 dalyje nurodyta, jog prokuroras pateikia tik tą surinktą medžiagą, kuri reikalinga nagrinėjant bylą.⁶⁸ Reikėtų ištaisyti šiuos prieštaravimus.

Taigi, kaltinamojo akto surašymas yra prokuroro pareiga, jis negali ikiteisminio tyrimo pareigūnui pavesti jį surašyti. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas tik pateikia trumpą atliktų ikiteisminio tyrimo veiksmų ataskaitą, kurią pateikia rašytine forma. Prokurorui rašant kaltinamąjį aktą, ši ataskaita turi padėti. Iki šiol egzistuoja situacija, kurią būtina spręsti – prokuroras gali ne per daugiausiai išigilinti į ikiteisminio tyrimo medžiagą ir per daug pasitikėti ataskaita, kurią surašo ikiteisminio tyrimo pareigūnas. Tačiau tai priklauso nuo situacijos – jei prokuroras yra atlikęs didžiąją dalį ikiteisminio tyrimo veiksmų, tokiu atveju jam nėra reikalinga tokia ataskaita. Remiantis anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų bei tyrėjų nuomone, galima daryti išvadą, jog tokia problema egzistuoja. Manychiau, jog vertėtų atkreipti dėmesį į vieno anketiniame tyrime dalyvavusio tyrėjo nuomonę, jog „ataskaita turėtų būtų rašoma tik sudėtinguose tyrimuose, daugiaepizodinėse bylose“. Lietuvos

---

⁶⁷ KAZLAUSKAS, M.; GODA, G. Naujojo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // *Teisės problemos*, 1999. Nr. 3, p. 13.

⁶⁸ Patvirtinta 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. I-47, pakeista 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. I-179.

Aukščiausiojo Teismo senatas išaiškino, kad „kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje numatytų reikalavimų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (tai veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir kt. – BPK 219 straipsnio 3 dalies pažeidimas); kai kaltinamajame akte nenurodyti BK straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą veiką, dalis ir (ar) punktas, kai taikomas straipsnis susideda iš dalių ir (ar) punktų (BPK 219 straipsnio 5 punkto pažeidimas).“⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje aiškino, jog „nors kaltinamajame akte nėra nurodytas tikslus veikos padarymo laikas ir vieta, tačiau kitos aplinkybės – būdas, padariniai – yra nurodytos ir to negalima vertinti esminiu kaltinamojo akto trūkumu, nes šį trūkumą galima ištaisyti teisme.“⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje išaiškino, jog „pagal teismų praktiką kaltinamasis aktas neatitinka įstatymo nuostatų, kai jame nenurodytos arba neteisingai nurodytos svarbios veikos faktinės aplinkybės, turinčios atitikti baudžiamajame įstatyme numatytus nusikalstamos veikos sudėties požymius (pavyzdžiui, veikos padarymo vieta, laikas, būdas, padariniai ir pan.), ir dėl to šio dokumento turinio defektai suvaržo kaltinamojo teisę į gynybą, be to, kaltinamojo akto trūkumai turi būti tokie, kurių negalima ištaisyti nagrinėjant bylą teisme ir kurie trukdo ją nagrinėti teisme.“⁷¹ Anksčiau, dar prieš įsigaliojant naujam baudžiamojo proceso kodeksui, prokuroras, gavęs bylą, pastebėdavo, kad parengtinis tyrimas atliktas nekokybiškai, tačiau šios klaidos ištaisyti nebebuvo įmanoma, nes nuo nusikalstamos veikos praėję nemažai laiko. Tačiau, nors ir ištraukus prokurorą nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, liko problema, kad prokuroras dažniausiai tik vertina „paruoštą produktą“. Pavyzdžiui, Azerbaidžiane tardytojas priima sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo baigimo bei turi pareigą surašyti kaltinamąjį aktą. Tardytojo surašytas kaltinamasis aktas kartu su byla turi būti perduoti procesui vadovaujančiam prokurorui, kuris turi patvirtinti kaltinamąjį aktą. Galbūt Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme reikėtų įtvirtinti panašias nuostatas, tačiau tam, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai galėtų kvalifikuotai rašyti kaltinamąjį aktą, pirmiausiai turėtų būti išspręsta ikiteisminio tyrimo pareigūnų išsilavinimo problema.

---

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų procesą apeliacinės instancijos teisme“.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-247/2006.

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-142/2009.

Kalbant apie ikiteisminio tyrimo organizacinę veiklą bei vadovavimą, reikia atkreipti dėmesį į taisyklę, kad ikiteisminio tyrimo duomenys yra neskelbtini. BPK yra numatyta, kad šie duomenys iki bylos nagrinėjimo teisme gali būti paskelbti tik prokuroro leidimu ir tik tiek, kiek pripažįstama leistina (BPK 177 str. 1 d.). Generalinio prokuroro rekomendacijoje dėl ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo 10 punkte numatyta, jog „sprendimą dėl skelbtinų ikiteisminio tyrimo duomenų turinio ir apimties priima tyrimą organizuojantis ir jam vadovaujantis prokuroras.“⁷² Viena iš pagrindinių sąlygų - negalima skelbti duomenų apie nepilnamečius nukentėjusiuosius ir įtariamuosius. Nors proceso dalyviai turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, šios teisės nereikėtų tapatinti su ikiteisminio tyrimo duomenų neskelbtinumu. Kai ikiteisminis tyrimas yra jau baigtas ir kaltinamasis aktas yra rašomas, tada prokuroras neturi teisės atsisakyti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis. Jei prokuroras mano, kad susipažinimas su ikiteisminio tyrimo duomenimis gali pakenkti tyrimo sėkmei, jis turi teisę atsisakyti susipažinti su visais ikiteisminio tyrimo duomenimis ar jų dalimi. Tačiau prokuroras šiuo atveju turi surašyti nutarimą, kurį ikiteisminio tyrimo teisėjui gali apskūsti per septynias dienas. Dėl šios taisyklės visuomenėje yra susiformavęs stereotipas – prokurorų sprendimų teisėtumas kelia labai daug abejonių, visuomenė mano, jog nuo žmonių bėdų yra dangstomasi procedūromis. Dar vienas nesklendumas dėl tokios kategoriškos tvarkos – trukdžiai laiku pranešti prokuroro darbo rezultatus.

Sistemiškai aiškinant Baudžiamojo kodekso 247 ir Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnių nuostatas, matyti, kad šio baudžiamojo nusižengimo subjektas yra specialus – proceso dalyvis ar kitas asmuo, matęs atliekamus ikiteisminio tyrimo veiksmus ir prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno įspėtas, kad be prokuroro leidimo paskelbti ikiteisminio tyrimo duomenis draudžiama. Absoliutus draudimas yra skelbti ikiteisminio tyrimo duomenis apie nepilnamečius įtariamuosius ir nukentėjusiuosius (Baudžiamojo proceso kodekso 177 straipsnio 1 dalis). Jei ikiteisminio tyrimo duomenis be leidimo atskleidžia ne proceso dalyviai, atsakomybė turėtų iškilti atitinkamiems ikiteisminio tyrimo pareigūnams, be kurių neteisėtų veiksmų, pavyzdžiui, tarnybos pareigų neatlikimo, piktnaudžiavimo ir pan., šių duomenų atskleidimas iš esmės būtų neįmanomas.⁷³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje teigė, jog „jei ikiteisminio tyrimo duomenis be leidimo atskleidžia ne

⁷² Patvirtinta 2011 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. I-48.

⁷³ Prokuroro komentaras. Kas atsako už ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimą? [žiūrėta 2011 sausio 2 d.].
Prieiga per internetą:

<<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/880/Default.aspx>>

BPK 177 straipsnio 2 dalyje numatyti asmenys, atsakomybė turėtų išskirti atitinkamiems ikiteisminio tyrimo pareigūnams, be kurių neteisėtų veiksmų (pavyzdžiui, tarnybos pareigų neatlikimo, piktnaudžiavimo) šių duomenų atskleidimas iš esmės būtų neįmanomas.⁷⁴ Prokuroras prireikus gali nuspręsti atskleisti dalį ikiteisminio tyrimo duomenų. Toks sprendimas gali būti priimtas dėl įvairiausių priežasčių, pavyzdžiui, iškilus būtinybei informuoti visuomenę apie ją labai jaudinančių nusikalstamų veikų tyrimą ar prašant visuomenės pagalbos, reikalingos norint surasti pasislėpusius (dingusius) asmenis, pagrobtus daiktus ar pan. Bet kuriuo atveju skelbiant informaciją turi būti garantuota, kad dėl to nebus jokių neigiamų pasekmių [...]. Tai reiškia, kad duomenų pateikimas negali pažeisti nekaltumo prezumpcijos, privataus gyvenimo neliečiamybės ir neturi pakenkti tyrimui.⁷⁵

Ikiteisminio tyrimo vilkinimas buvo vienas iš dažniausiai pasikartojančių reiškinių nuo 2003 m. įsigaliojusio BPK. Buvo galima prisigalvoti daugybę procesinių veiksmų tam, kad vilkinti ikiteisminį tyrimą. Be abejo, ikiteisminio tyrimo nutraukimas dėl vilkinimo sukelia neigiamas teises pasekmes, kadangi šiuo atveju pažeidžiamas vienas pagrindinių BPK principų, suformuluotų šio kodekso 2 straipsnyje, kad tyrimas turi būti atliktas ir nusikalstama veika atskleista per trumpiausią laiką. Po BPK pataisų ikiteisminis tyrimas turi būti atliekamas per kuo trumpiausius terminus: trijų mėnesių terminas – dėl baudžiamojo nusižengimo; šešių mėnesių riba - dėl nesunkių, apysunkių ir neatsargių nusikaltimų, o sunkių ir labai sunkių nusikaltimų atvejais ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per devynis mėnesius (BPK 176 str. 1 d.). 94,2 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų ir 50 % tyrėjų mano, jog BPK-o 176 straipsnyje įtvirtinus ikiteisminio tyrimo terminus padidėjo ikiteisminio tyrimo kontrolė. Iš pateiktų respondentų nuomonės galime daryti išvadą, jog respondentai dėl ikiteisminio tyrimo terminų įvedimo padidėjusią kontrolę vertina teigiamai. Mano nuomone, konkrečių terminų įvedimas yra sveikintinas reiškinys, nes taip bus sustiprinta ikiteisminio tyrimo kontrolė. Konkrečių terminų įtvirtinimas įpareigoja tyrėją bei prokurorą laiku atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus ir priimti sprendimus. Pavyzdžiui, Rusijos baudžiamojo proceso kodekso 22 str. 1 d. nurodyta, jog preliminarus tyrimas turi būti atliktas per 2 mėnesių laikotarpį neviršijantį laikotarpį, tačiau dėl tam tikrų priežasčių gali

---

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-649/2005.

⁷⁵ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 453-454.

būti pratęstas dar 3 mėnesius.⁷⁶ Tačiau taisyklėse būna išimčių, kaip ir šiuo atveju – ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras gali kreiptis į aukštesnįjį prokurorą su prašymu pratęsti tuos terminus dėl svarbių aplinkybių. Įtariamasis, jo atstovas ar gynėjas turi teisę ikiteisminio tyrimo teisėjui paduoti skundą dėl ikiteisminio tyrimo vilkinimo, jei per 6 mėnesius po įtariamojo apklausos ikiteisminis tyrimas nebuvo baigtas (BPK 176 str.). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje teigė, kad „pagal BPK 215 straipsnį, jeigu per šešis mėnesius po pirmosios įtariamojo apklausos ikiteisminis tyrimas nebaigiamas, įtariamasis, jo atstovas ar gynėjas gali paduoti skundą ikiteisminio tyrimo teisėjui dėl ikiteisminio tyrimo vilkinimo. Kaip nustatyta BPK 64 straipsnio 1 dalyje, tokie skundai gali būti paduodami, kol vyksta ikiteisminis tyrimas, o ikiteisminio tyrimo teisėjas skundą privalo išnagrinėti per penkias dienas nuo skundo ir jam išnagrinėti reikiamos medžiagos gavimo.“⁷⁷

2.2. Ikiteisminio tyrimo įstaigų (pareigūnų) veikla, prokurorui organizuojant ikiteisminį tyrimą bei vadovaujant jam

Pagrindinė ir universali ikiteisminio tyrimo įstaiga yra policija, kuri gali atlikti ikiteisminį tyrimą prokuroro pavedimu ar gali pati pradėti ikiteisminį tyrimą. Tačiau atsižvelgiant į BPK 1 str. nuostatą „ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, valstybės ir visuomenės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas“ teisingiau būtų tam tikrų nusikalstamų veikų tyrimą pavesti kitoms ikiteisminio tyrimo įstaigoms, atsižvelgiant į jų vykdomas funkcijas, o ne policijai. Kitos ikiteisminio tyrimo įstaigos, kurios ikiteisminį tyrimą pradeda, kai nusikalstamos veikos pėdsakus nustato vykdydamos tiesiogines funkcijas, yra: Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Karo policija, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Lietuvos Respublikos muitinė, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, kai tiriamos nusikalstamos veikos, išaiškėjusios šioms institucijoms atliekant tiesiogines funkcijas, numatytas jų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose (BPK 165 str. 1 d.). Rekomendacijoje dėl nusikalstamų veikų tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms nurodyta, jog „prokuroras gali pavesti ikiteisminio tyrimo įstaigai tirti ir kitas nusikalstamas veikas, kurių požymius nustato tos institucijos

⁷⁶ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [žiūrėta: 2011 vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.up-kodeks.ru/>>

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-692/2007.

pareigūnas, atlikdamas savo tiesiogines funkcijas, nustatytas veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose, nors tokių nusikalstamų veikų tyrimas ir nėra šių įstaigų funkcija. Pavyzdžiui, atlikti ikiteisminį tyrimą turėtų būti pavedama Valstybės sienos apsaugos tarnybai, kai pasienietis, saugodamas Lietuvos valstybės sieną, sulaiko asmenį, kuris perėjo Lietuvos valstybės sieną neleistinoje vietoje, t. y. įvykdė nusikalstamą veiką, nustatytą BK 291 straipsnyje (Neteisėtas valstybės sienos perėjimas); pateikė suklastotus asmens dokumentus, t.y. kartu įvykdė nusikalstamą veiką, nustatytą BK 300 straipsnyje (Dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas); gabeną kontrabandą, t. y. įvykdė nusikalstamą veiką, nustatytą BK 199 straipsnyje (Kontrabanda).⁷⁸

Lietuvoje pagrindinė ikiteisminio tyrimo įstaiga yra policija, o, pavyzdžiui, JAV – svarbiausia yra Federalinis tyrimų biuras, tačiau JAV nėra kaip Lietuvoje ikiteisminio tyrimo įstaigų sistemos. JAV ikiteisminio tyrimo funkcijos yra decentralizuotos. Visos federalinės ikiteisminio tyrimo institucijos veikia iš esmės nepriklausomai viena nuo kitos, bet aktyviai keičiasi turima informacija. Politiškai skandalingoms byloms tirti paskiriamas specialus nepriklausomas tardytojas, kurio kandidatūrą, pasiūlytą teisingumo ministro, apsvarsto ir patvirtina Kongresas. Specialus tardytojas pasirenka pagalbininkus. Nors šis tardytojas dirba globojamas Teisingumo ministerijos, tačiau jos nekontroliuojamas.⁷⁹ Ši sistema yra visiškai kitokia nei Lietuvoje. Ši sistema galbūt ir veiksminga, tačiau pasiūlymui, jog reikėtų Lietuvoje įvesti panašią sistemą, nepritariu, nes pirmiausia reikėtų tobulinti jau esamą sistemą, o ne pastoviai ką nors keisti.

Aptariant ikiteisminio tyrimo įstaigas bendrais bruožais reikia aptarti, kas yra ikiteisminio tyrimo pareigūnai. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas yra asmuo, kuris dirba ikiteisminio tyrimo įstaigoje ir atlieka ikiteisminio tyrimo veiksmus: siekia nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir tokios veiklos aplinkybes (BPK 18 str. 1 d.). Ikiteisminio tyrimo pareigūnas šiuos veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovo pavedimu. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas turi prokuroro nustatytu laiku pranešti apie tyrimo eigą bei vykdyti visus prokuroro nurodymus. Atliekantis ikiteisminį tyrimą pareigūnas turi teisę atlikti visus kodekse numatytus veiksmus, tik išskyrus tuos veiksmus, kuriuos turi atlikti ikiteisminio tyrimo teisėjas ar prokuroras. Kad ikiteisminio

---

⁷⁸ Patvirtinta 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. I-47, pakeista 2008 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. I-109; 2011 m. vasario 9 d. įsakymu Nr. I-46.

⁷⁹ ANCELIS, P. Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas. Vilnius, 2006. P. 77.

tyrimo pareigūnų veikla būtų efektyvi, veiksminga, pareigūnas būtų aktyvus, turėtų būti išplečiamos jų procesinio savarankiškumo garantijos.⁸⁰

Nepritarčiau nuomonei, jog proceso dalyviams yra sudėtinga sužinoti, koks pareigūnas tyrimą atlieka, kas jam vadovauja ar tyrimą kontroliuoja, nes šį klausimą nesudėtinga išsiaiškinti kreipiantis į rajono apylinkės prokuratūros raštinę, konkretų prokurorą arba policijos komisariato ikiteisminio tyrimo skyriaus vadovą. Tam pritarė 100% anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų bei prokurorų.

Net jei sutiktumėme su BPK 164 str. formuluote, kad ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnas, vis dėl to atlikdamas ikiteisminį tyrimą jis nėra savarankiškas ir nepriklausomas. Štai kaip „nepriklausomumas“ ir „savarankiškumas“ suprantamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso komentare.⁸¹ „Labai sunkių ir sunkių nusikaltimų padarymo atvejais prokuroras turi nuolat sekti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas, ir duoti reikalingus ikiteisminio tyrimo pareigūnams nurodymus. Lengvesnių nusikaltimų atvejais ikiteisminio tyrimo pareigūnams prokuroras gali suteikti daugiau galimybių savarankiškai priimti reikiamus sprendimus. Ikiteisminio tyrimo pareigūnams prokurorai privalo iš anksto nurodyti, kokius veiksmus jie privalo ir gali atlikti tipinėse situacijose“.⁸² Pritariu tam, jog tyrimą atliekantys pareigūnai turėtų turėti didesnę savarankiškumą ir tuo pačiu jų atsakomybė būtų sustiprinta. Manau, kad ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas galėtų savarankiškai kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl tam tikrų proceso veiksmų sankcionavimo, pavyzdžiui, susipažinti su informacija, sankcionuoti krata, atlikti poėmį ir pan. Nes šiuo metu prokuroras yra savotiškas techninis tarpininkas tarp teisėjo ir pareigūno. Pareigūnas, atlikdamas prokuroro nurodytus veiksmus, kreipiasi į prokurorą, kad šis kreiptųsi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Bet kokiu atveju šį klausimą išsprendžia tik teisėjas. Taip pat manau, kad pareigūnas turėtų turėti teisę savarankiškai (ne tik neatidėliotinais atvejais) skirti lengvesnes kardomasias priemones (dokumento paėmimas, rašytinis pasižadėjimas neišvykti ir pan.), nes pareigūnas ikiteisminio tyrimo metu betarpiškai bendrauja su įtariamoju, žino apie įtariamąjį ne tik oficialią informaciją bet, dažnai turi ir papildomų žinių apie įtariamąjį, kurios oficialiai niekaip negali būti fiksuotos (pavyzdžiui, įtariamojo planai vykti į užsienį dirbti, ar įtariamojo polinkį į alkoholizmą). Tokiu atveju ikiteisminio tyrimo įstaigos

---

⁸⁰ ANCELIS, P. Procesinių funkcijų esmė ir suderinamumo problemos ikiteisminiame baudžiamajame procese. Sąžiningas Baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Vilnius, 2009, p. 117-118.

⁸¹ KUKLIANSKIS, S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 75(67), p. 11.

⁸² GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUCONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 414.

pareigūnas turi galimybę parinkti kardomąją priemonę, atitinkančią visas aplinkybes ir užtikrinančią, kad bus pasiekti kardomosios priemonės tikslai. Prokuroras, spręsdamas dėl kardomosios priemonės rūšies, vadovaujasi tik oficialia turima informacija. Ir tik nuo prokuroro bei pareigūno gebėjimo bendrauti ir dalintis informacija priklauso, ar bus paskirta tinkama kardomoji priemonė. Manychiau, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas galėtų skirti švelniausias kardomasias priemones visais atvejais (o ne tik neatidėliotinais). Įstatymų leidėjas turėtų tiksliai įvardinti neatidėliotinus atvejus, nes BPK 121 str. 1 d. straipsnyje tiksliai nurodytos kardomosios priemonės, kurias neatidėliotinais atvejais priimdamas nutarimą gali paskirti ikiteisminio tyrimo pareigūnas, t.y. dokumentų paėmimas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti, kario karinio dalinio, kuriame jis tarnauja, vadovybės stebėjimas ir nepilnamečio atidavimas tėvams, rūpintojams arba kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, prižiūrėti. Nenumačius, kas yra neatidėliotini atvejai, yra tikimybė, jog šis BPK straipsnis bus pažeidinėjamas, be to, bus neįmanoma juo naudotis pilna apimtimi. Taigi, įstatymų leidėjas turėtų arba tiksliai įvardinti neatidėliotinus atvejus, arba BPK 121 str. 1 d. nuostatą „neatidėliotinais atvejais gali būti paskirtos ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu“ keisti į „gali būti paskirtos ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu“, tuo didinant ikiteisminio tyrimo pareigūnų savarankiškumą.

Nors teisės aktuose įtvirtinta kitaip, manychiau, jog praktikoje ikiteisminio tyrimo pareigūnas taip pat yra ikiteisminio tyrimo organizatorius. Ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnams reikėtų suteikti daugiau įgaliojimų bei savarankiškumo, nes, remiantis ikiteisminio tyrimo veiklos praktika, tai padaryti yra būtina. Tai galime pagrįsti tuo, jog įstatymas nemotyvuoja tyrėjų rodyti iniciatyvos, kažką atlikti savarankiškai. Pareiga yra vykdyti prokuroro rašytinius nurodymus. Tuo tarpu ikiteisminis tyrimas yra dinaminis procesas, reikalaujantis lankstaus tyrimo planavimo. Kadangi tyrėjas neįpareigojamas planuoti tyrimo, tai neigiamai atsiliepia ikiteisminio tyrimo kokybei.

Vertėtų atkreipti dėmesį į pasiūlymą, pareikštą anketiniame tyrime dalyvavusio prokuroro, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnai galėtų savarankiškai kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl kai kurių - iš esmės asmenų teisių nesuvaržančių klausimų (nuteistojo perkėlimas į areštinę, procesinių veiksmų atlikimas, dėl bankinių duomenų). Tačiau anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų tarpe buvo manančių, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnai turi pakankamą procesinį savarankiškumą, tačiau dėl kompetencijos, nedidelio darbo stažo ir išsilavinimo stokos nesugeba jo realizuoti. Taigi, ikiteisminio tyrimo

pareigūnas neturi pakankamo procesinio savarankiškumo, nes viską sprendžia prokuroras: jei byla sudėtinga, atsakomybę dalinai perkelia tyrėjui, pastarajam parodžius savo iniciatyvą, neretai jis baudžiamas. O be iniciatyvos tyrėjai apkaltinami vilkinimu. Tai patvirtina ir faktas, jog 68,7 % anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų bei 88,5 % prokurorų pasisakė už tai, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnai neturi pakankamo procesinio savarankiškumo.

BPK 172 str. įtvirtina tyrėjo pareigas: 1) vykdyti prokuroro nurodymus; 2) prokuroro nustatytu laiku pranešti šiam apie ikiteisminio tyrimo eigą. Nors 75 % tyrėjų bei 88,5 % prokurorų mano, jog toks tyrėjų pareigų formulavimas tyrėjų procesinio savarankiškumo neriboja, ir tik 25 % tyrėjų teigia, jog toks pareigų formulavimas tyrėją paverčia klusniu prokurorų nurodymų vykdytoju, mano nuomone, toks formulavimas yra per daug kategoriškas, tokie reikalavimai nelabai primena nuostatą laisvai veikti nusikalstamų veikų atskleidimo ir ištyrimo aplinkoje. Įstatyme suformuluotų griežtų tyrėjų pareigų teigiama pusė yra ta, jog prokuroras duoda raštiškus nurodymus ir todėl ikiteisminio tyrimo pareigūnas labiau jaučia atsakomybę dėl bylos eigos. Anketiniame tyrime nemažai ikiteisminio tyrimo pareigūnų nurodė, kad jiems keblumų sukelia tai, jog reikia sekti nepraleisti terminus ir nustatytu laiku informuoti prokurorus apie tyrimo eigą. Mano nuomone, tyrėjų savarankiškumas dar yra ribojamas todėl, kad kartais tyrėjai už prokurorą turi ruošti jo priimamų procesinių dokumentų projektus. Nors tik 34,2 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų pripažino, jog pasitaiko tokių atvejų, kad prokurorai paveda tyrėjams ruošti prokuroro priimamų procesinių dokumentų projektus, tačiau 81,2 % anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų teigė, jog pasitaiko tokių atvejų, kad tenka už prokurorą ruošti jo priimamų procesinių dokumentų projektus.

Problema galime išvelgti tame, jog policijos, kuri yra universali ikiteisminio tyrimo įstaiga bei atlieka didžiąją dalį ikiteisminių tyrimų, vadovai ne visada tinkamai organizuoja pavaldžių ikiteisminio tyrimo pareigūnų darbą derinant ikiteisminio tyrimo pareigūnų, turinčių teisę ir turinčių pareigą atlikti ikiteisminį tyrimą, veiksmus. Taigi, dėl šios priežasties prokurorai yra priversti vykdyti jiems nebūdingas ikiteisminio tyrimo įstaigų padalinių vadovų funkcijas. Ir tai jie atlieka ne savo noru, o iš būtinumo. Prokurorai yra priversti imtis jiems nebūdingų ikiteisminio tyrimo padalinių vadovų funkcijų, nes pastarųjų vadovai ne visada tinkamai organizuoja jiems pavaldžių pareigūnų darbą. Taigi, būtina spręsti problemą dėl pačių ikiteisminio tyrimo padalinių vadovų darbo organizavimo. Nors BPK 18 str. buvo papildytas 2 dalimi, numatančia ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovo atsakomybę už pareigūnų darbo organizavimą ir jų veiklos kontrolę, tačiau norma yra

deklaratyvi, nedetalizuojama per kitus straipsnius. Praktikoje padalinio vadovas iš esmės ikiteisminio tyrimo byloje nieko nesprenžia, o tyrėją siunčia pas bylą kontroliuojantį prokurorą. Tokios pat nuomonės buvo ir anketiniame tyrime dalyvavę prokurorai. 100 % prokurorų atsakė, jog ikiteisminio tyrimo padalinių vadovai aktyviau neįsitraukė į konkrečių ikiteisminių tyrimų organizavimą po BPK 18 straipsnio papildymo 2 dalimi, įvardydami priežastį, jog šiuo metu dar nėra susiformavusi įstaigų vadovų atsakomybės samprata ir atsakomybės ribos. Pritarčiau nuomonei, jog „dvių subjektų, kurie organizuoja tyrimą, duoda nurodymus ir taiko savo galias to paties pareigūno, atliekančio ikiteisminį tyrimą, atžvilgiu, „vadovavimas“ reiškia, viena vertus, veiksmų nesuderinamumą, prieštaringumą ir dubliavimą, kita vertus, dar didesnę valdymo disbalansą ir psichologinę įtampą tarp vykdytojų.“⁸³

Mano nuomone, ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovams suteikus daug įgaliojimų gali išsiplėsti tyrimo ribos iki begalybės, gali atsirasti perteklinių veiksmų ir padidės ikiteisminio tyrimo atlikimo terminas. Labai didelė tikimybė, jog tokia situacija susiklostytų, nes tyrimui vadovautų ir prokuroras, ir ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovas. Todėl protingiausia būtų manyti, kad ikiteisminio tyrimo įstaigos padalinio vadovui turėtų būti suteikti tam tikri procesinės kontrolės ir poveikio įgaliojimai, todėl, kad praktikoje tyrėjas neretai dirba savo nuožiūra, o prokurorui – labiau vadovavimo.

Manychiau, jog reikėtų didinti ikiteisminio tyrimo įstaigų atsakomybę atliekant ikiteisminius tyrimus, leidžiant priimti proceso sprendimus, kuriuos galėtų tvirtinti prokuroras. Tada situacija iš esmės pasikeistų, kadangi padidėtų atsakomybė ir paaiškėtų atliekamo tyrimo vizija, nes atliekant veiksmus dažniausiai nesistengiama pasiekti BPK 2 str. rezultatų „idėjos“, o nesant tokių įstatyminių svirtų, tyrimas yra paviršutiniškas. Panašią nuomonę išreiškė ir anketiniame tyrime dalyvavęs prokuroras, teigdamas, jog „reikėtų didinti ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovų atsakomybę už tyrėjų atliekamą darbą. Šiuo metu ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovai pasirašinėja tikrai tyrėjų paruoštus lydraščius dėl bylų persiuntimo į prokuratūrą, atlieka statistinį darbą, visą procesinį darbą ir tyrėjų atliekamo darbo kontrolę perkeldami prokurorams. Jokios procesinės atsakomybės.“ Taigi, jei ikiteisminis nusikalstamų veikų tyrimas organizuojamas atsižvelgiant į kiekvieno baudžiamojo proceso subjekto procesinių funkcijų pasidalijimą, tai turėtų būti reikalaujama

---

⁸³ BURDA, R.; KLIUNKA, A. Patikslinamieji ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos veiksmai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 10.

konkrečios individualios atsakomybės už darbo broką. Tokiu būdu būtų įmanoma užtikrinti daug veiksmingesnius ikiteisminių tyrimų rezultatus nei dabar.

Dėl nusikalstamų veikų, padarytų laivuose tolimojo plaukiojimo metu, ikiteisminio tyrimo organizavimui būdinga tai, kad įstatymas ikiteisminio tyrimo funkcijas paveda atlikti ne įstaigai, o nurodytas pareigas einančiam asmeniui, todėl laivo kapitonas negali pavesti ikiteisminio tyrimo funkcijas atlikti kitam įgulos nariui. Tolimojo plaukiojimo kapitonai atlieka ikiteisminį tyrimą dėl visų nusikalstamų veikų, kurias padaro laivo įgulos nariai ar keleiviai tolimojo plaukiojimo metu ir tik laivuose, plaukiojančiuose su Lietuvos valstybės vėliava tarptautiniais maršrutais, neatsižvelgiant į jų nuosavybės rūšį. Laivo kapitonas ikiteisminį tyrimą atlieka tik tada, kai laivas išvykęs į tolimojo plaukiojimo reisą, o teisėsaugos pareigūnai neturi galimybių atvykti į laivą ir atlikti jame būtinus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Jeigu laive su Lietuvos valstybės vėliava, esančiame kitos valstybės teritorinėje jūroje arba stovinčiame užsienio uoste, padaryta nusikalstama veika, laivo kapitonas taip pat privalo atlikti ikiteisminį tyrimą.⁸⁴ Rekomendacijoje dėl nusikalstamų veikų, padarytų laivuose tolimojo plaukiojimo metu, ikiteisminio tyrimo nurodyta, jog jeigu ir po patikslinimo lieka akivaizdu, kad skunde, pareiškimе ar pranešime apie padarytą nusikalstamą veiką nurodyti faktai yra akivaizdžiai neteisingi, laivo kapitonas gali atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą (BPK 168 str.), surašyti motyvuotą nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą, kurio nuorašą per 24 valandas privalo išsiųsti Klaipėdos miesto apylinkės prokurorui.⁸⁵ Laivo kapitonas daugelio ikiteisminio tyrimo veiksmų negali atlikti todėl, kad kai kuriems tyrimo veiksams reikia teisėjo sankcijos, sutikimo ar atliekant kai kuriuos tyrimo veiksmus privalo dalyvauti įtariamąjį advokatas. Laivo kapitonas, atlikęs ikiteisminio tyrimo veiksmus, daiktinius įrodymus, kitą galimą medžiagą bei bylą turi skubiai perduoti Klaipėdos miesto vyriausiajam prokurorui. Kai laivas sugrįžta į uostą, kapitonas netenka procesinių įgaliojimų.

Ikiteisminį tyrimą taip pat atlieka: Kalėjimų departamento pareigūnai, areštinių, kardomojo kalinimo, pataisos įstaigų direktoriai ar jų įgalioti pareigūnai, tačiau tik dėl nusikalstamų veikų, padarytų šiose įstaigose. (BPK 165 str. 2 d.). Šie aukščiau išvardyti pareigūnai turi pradėti ikiteisminį tyrimą bei apie jo pradėjimą pranešti prokurorui, o šis turi spręsti, kaip ikiteisminis tyrimas bus organizuojamas toliau.

---

⁸⁴ ANCELIS, P. Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas. Vilnius, 2006 m. P. 135-136.

⁸⁵ Patvirtinta 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40.

2.3. Planavimo, kaip sudėtinės ikiteisminio tyrimo organizavimo dalies, pagrindiniai aspektai

Kadangi ikiteisminio tyrimo planavimas yra labiau kriminalistikos mokslo dalykas, dėl šios priežasties šiame skyriuje bus trumpai aptariami pagrindiniai ikiteisminio tyrimo planavimo aspektai.

Ikiteisminio tyrimo planavimo sąvoka yra siauresnė nei organizavimo. Rusų autoriai teigia, jog „planavimas atspindi organizacinius ir kūrybinius tardytojo veiklos ypatumus nuo pirmojo tyrimo momento iki jo pabaigos“.⁸⁶ Tačiau atsižvelgiant į naują ikiteisminio tyrimo koncepciją ir skirtumus su Rusijos Federacijos įstatymais, labiau pritarčiau apibrėžimui, kuris yra išreikštas taip: nusikalstamos veikos tyrimo planavimas – tai toks moksliai pagrįstas nusikalstamų veikų tyrimo metodas, kurio esmę sudaro tikslingiausių, racionaliausių tyrimo organizacijos ir konkrečių nusikalstamų veikų tyrimo būdų nustatymas, ikiteisminio tyrimo gautais duomenimis pagrįstų versijų kėlimas ir tikrinimas, planingas ir kryptingas nusikalstamą veiką įrodančių duomenų rinkimas. Pasiruošimo ikiteisminio tyrimo veiksmui planas:

- tyrimo veiksmo tikslas;
- nustatyti, kokius faktinius duomenis, versijas reikia patikrinti;
- numatyti tyrimo veiksmo dalyvius;
- organizacinės techninės priemonės, reikalingos tyrimo veiksmo eigai užfiksuoti;
- kiti veiksmai.⁸⁷

Kiekvienos nusikalstamos veikos tyrimo planavimas yra individualus, nes nusikalstamos veikos kiekvienu konkrečiu atveju turi savų skirtumų bei unikalumo, kurios ir lemia planavimo skirtumus. Teisinga būtų ikiteisminio tyrimo planavimą priskirti prie ikiteisminio tyrimo organizavimo, nes ikiteisminio tyrimo planavimas yra reikalingas tam, kad būtų pasiekti ikiteisminio tyrimo tikslai.

Literatūroje yra išskiriamos šios pagrindinės planavimo rūšys:

- atskirų ikiteisminio tyrimo veiksmų planavimas;
- konkrečios nusikalstamos veikos tyrimo planavimas.⁸⁸

⁸⁶ ГУСАКОВ, А. Н.; ФИЛИЩЕНКО, А. А. Целостная тактика. Уральский университет, 1991. С. 26.

⁸⁷ BURDA, R.; KRIKŠČIŪNAS, R.; LATAUSKIENĖ, E., et al. Kriminalistikos taktika ir metodika. Lietuvos teisės universiteto leidybos centras. Vilnius, 2004. P. 19.

⁸⁸ PALSKYS, E.; KAZLAUSKAS, M.; DANISEVIČIUS, P. Kriminalistika. Vilnius, 1985. P. 182.

Tam, kad pasiekti teigiamų rezultatų, neužtenka įvykdyti aukščiau išvardytus punktus, tai neapima visos ikiteisminio tyrimo pareigūno veiklos atliekant ikiteisminį tyrimą. Tyrėjas, be ikiteisminio tyrimo funkcijos vykdymo, atlieka taip pat funkcijas, susijusias su prevencija ar auklėjamoju poveikiu. Tyrėjui reikia planuoti visą savo darbą, ne vien tik ikiteisminio tyrimo veiksmus. Tai lemia jo atliekamo darbo sudėtingumas bei specifika. Tyrėjas, planuodamas savo darbą bei ikiteisminio tyrimo veiksmus, turi viską tinkamai organizuoti, viską planuoti taip, kad nenukentėtų jo pagrindinė veiklos sritis, taip pat turi racionaliai paskirstyti jėgas ir laiką. Tik tinkamu planavimu galima pasiekti teigiamų bei sėkmingų rezultatų. Atsižvelgiant į tai, kad praktiškai tyrėjas labai dažnai negali prisiminti to, kas buvo jo mintyse, tyrėjas sudarydamas planą turėtų raštu išdėstyti savo mintis.

Nusikalstamų veikų tyrimo planai yra sudaromi remiantis šiais principais: individualumo, pagrįstumo, dinamiškumo, realumo, konkretumo, optimalumo, perimamumo. Rašytinio plano struktūra ir turinys priklauso nuo tiriamos bylos aplinkybių. Kartais tik pakanka išvardinti būtinus atlikti veiksmus ir nurodyti terminus, o kartais – reikia parengti planą, kuris aprėptų daugiau klausimų. Tyrėjas pasirenka tokią plano formą, kuri jam priimtinausia, nes kokia nors privaloma plano forma nėra nustatyta.

S. Kuklianskis knygoje „Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys“ pateikė pasiūlymą, kad reikėtų kompiuterizuoti tyrėjų darbą, kompiuterine technika planuoti ikiteisminį tyrimą. Jis mano, jog parengus tobulą programą, įrašius į kompiuterio atmintį turimos bylos informaciją, elektroninė skaičiavimo mašina pati galės spręsti atskirus svarbius tyrimo uždavinius. Be to, nereikės rašyti planų ir ataskaitų – tai darytų pati ESM.⁸⁹

Nesutikčiau su šia nuomone, nes pirmiausia neįmanoma sukurti tobulos kompiuterinės programos atsižvelgiant į tai, jog kiekviena nusikalstama veika ir jos padarymo būdas yra individualus ir dėl to ikiteisminio tyrimo planai turi būti individualūs. Įvedus kompiuterinę programą tyrėjas nebesivadovautų savo mąstomąja veikla ir dėl šių priežasčių ikiteisminio tyrimo sėkmė bei efektyvumas nukentėtų. Ikiteisminio tyrimo planavimo kokybė pagerėtų, jei tyrėjų darbo krūvis nebūtų toks didelis, o tai padėtų išspręsti didesnis tyrėjų skaičius. Turėtų būti reglamentuotas didesnis tyrėjų savarankiškumas, kad kūrybinė veikla nebūtų taip stipriai ribojama.

Apibendrinant galime daryti išvadą, jog tinkamas planavimas yra pirmasis etapas, kuris kaip ir tinkamas ikiteisminio tyrimo organizavimas bei vadovavimas, lemia kokybišką ikiteisminio tyrimo atlikimą.

---

⁸⁹ KUKLIANSKIS, S. Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys. Vilnius, 1995. P. 28

2.4. Pagrindiniai vidinės bei išorinės kontrolės bruožai

Tarptautinių žodžių žodyne terminas „kontrolė“ apibrėžiama kaip priežiūra, ko nors patikrinimas, lyginimas faktinės padėties su reikalaujama.⁹⁰ Tačiau šis aiškinimas nėra informatyvus. Mano manymu, ikiteisminio tyrimo kontrolė yra tinkamai apibūdinta Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatuose, kur kontrolė apibrėžta kaip „prokuratūros, prokuroro, ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnų, kitų valstybės pareigūnų proceso veiklos priežiūros ir tikrinimo, atsakomybės ir faktinės padėties lyginimo su reikalaujama, vertinimo ir priimamų sprendimų visuma.“⁹¹ Ikiteisminio tyrimo kontrolės svarbiausius uždavinius galime išskirti į dvi grupes: 1) siekti, kad baudžiamojon atsakomybėn būtų patraukti visi nusikalstamas veikas padarę asmenys; 2) užtikrinti, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliekamas nepažeidžiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių, Baudžiamojo proceso kodekso, kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimų.⁹²

Ikiteisminio tyrimo kontrolę būtų galima išskirti į vidinę bei išorinę. Vidinę ikiteisminio tyrimo procesinę kontrolę turėtų vykdyti: ikiteisminio tyrimo įstaigos arba šios įstaigos ikiteisminio tyrimo padalinio vadovas, arba aukštesnysis prokuroras, kurių tikslas turėtų būti kuo išsamiau ir greičiau atlikti ikiteisminį tyrimą. Anksčiau, dar nepapildžius BPK 18 str. 2 dalimi, ikiteisminį tyrimą atliekantis pareigūnas nebūdavo kontroliuojamas, nes procesine prasme institucijos viduje niekas neturėjo teisės ar pareigos kontroliuoti ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekamus veiksmus. Tačiau situacija pasikeitė – BPK 18 str. buvo papildytas 2 dalimi, kurioje teigiama: „Ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovas yra ikiteisminio tyrimo pareigūnas, atsakingas už jam pavaldžių įstaigos ar jos padalinio, kurių pagrindinė ar viena iš funkcijų yra atlikti ikiteisminį tyrimą, pareigūnų darbo organizavimą ir jų veiklos kontrolę.“ Tik suteikus ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovui procesinės kontrolės funkciją galima kalbėti apie laiku ir tinkamą padarytų klaidų ištaisymą. Tačiau problema, kurią reikėtų spręsti – BPK 18 str. 2 d. nenumato darbo organizavimo ir kontrolės apimčių.

⁹⁰ VAITKEVIČIŪTĖ, V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2001. P. 520.

⁹¹ Patvirtinta 2011 m. sausio 11 d. įsakymu Nr. I-8 redakcija.

⁹² Ikiteisminio tyrimo kontrolė. [žiūrėta: 2011 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspIkiteisminiotyrimokontrolė/tabid/178/Default.aspx>>

Aukštesnysis prokuroras yra sekantis vidinis procesinės kontrolės subjektas. Prokuratūros įstatymo 4 str. 3 d. yra pateikta aukštesniojo prokuroro samprata, kurioje teigiama, kad „prokurorų proceso veiklą kontroliuoja aukštesnysis prokuroras, kuris nustato prokurorų padarytus proceso įstatymų pažeidimus ir panaikina neteisėtus sprendimus“. To paties įstatymo 15 str. 2 d. nurodyta, kad prokurorui vykdant proceso įstatymus, aukštesnysis prokuroras yra: Apylinkės prokuratūros prokurorui - apylinkės vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas); apygardos prokuratūros prokurorui – apygardos vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas); apylinkės vyriausiajam prokurorui (jo pavaduotojui) – apygardos vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas), Generalinės prokuratūros prokurorui – Generalinės prokuratūros departamento (skyriaus) vyriausiasis prokuroras (jo pavaduotojas); Generalinės prokuratūros departamento (skyriaus) vyriausiajam prokurorui (jo pavaduotojui) – generalinis prokuroras (jo pavaduotojas).“ BPK 63 str. 1 d. yra numatyta, jog skundas paduodamas aukštesniajam prokurorui tiesiogiai arba per prokurorą, dėl kurio veiksmų ar nutarimų skundžiamasi. Skundai gali būti tiek rašytiniai, tiek žodiniai. Dėl žodinių skundų prokuroras surašo protokolą. Jį pasirašo pareiškėjas ir skundą priėmęs prokuroras.

Išorinę ikiteisminio tyrimo procesinę kontrolę atlieka: prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, aukštesniosios instancijos teismas, ir kiti baudžiamajame procese dalyvaujantys asmenys. Išorinė kontrolė yra nukreipta į atliekančių ikiteisminį tyrimą asmenų veiklos priežiūrą, siekiant, kad asmenys, vykdantys ikiteisminio tyrimo funkciją, nenukrypstamai laikytųsi procesinės formos ir procesinių garantijų reikalavimų.⁹³ Iš išorinės ikiteisminio tyrimo procesinės kontrolės subjektų galėtume išskirti prokurorą, kuris yra laikomas bylos „šeimininku“, nes turi daugiausia įgaliojimų, kuriuos sudaro: a) procesinės kontrolės įgaliojimai; b) ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam įgaliojimai. Prokuroro vykdoma ikiteisminio tyrimo kontrolė turi būti suprantama per šiuos aspektus: turi kontroliuoti, kaip yra vykdomas reikalavimas ikiteisminį tyrimą atlikti per kuo trumpiausius terminus; nagrinėti proceso dalyvių skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų, žemesnio prokuroro veiksmų; panaikinti neteisėtus ar nepagrįstus ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimus; duoti ikiteisminio tyrimo pareigūnui privalomus vykdyti nurodymus. Ikiteisminio tyrimo pareigūno proceso veiksmus ir nutarimus proceso dalyviai arba asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti ikiteisminį tyrimą organizuojančiam ir jam vadovaujančiam prokurorui. Jei prokuroras atsisako patenkinti

---

⁹³ PANOMARIOVAS, A. Ikiteisminio tyrimo procesinės kontrolės teoriniai diskusiniai aspektai // *Jurisprudencija*, 2004, t. 59(51), p. 32.

skundą, šis jo nutarimas gali būti skundžiamas aukštesniajam prokurorui (BPK 62 str. 1 d.). BPK 62 str. 2 d. yra numatyta, jog skundas paduodamas prokurorui tiesiogiai arba per ikiteisminio tyrimo pareigūną, dėl kurio proceso veiksmų ar nutarimų skundžiamasi. Tačiau BPK nėra numatyta, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai turėtų teisę apskusti, jų nuomone, neteisėtus ar nepagrįstus procesinius pavedimus.

Kito išorinę ikiteisminio tyrimo kontrolę atliekančio subjekto – ikiteisminio tyrimo teisėjo – funkciją vykdyti ikiteisminio tyrimo kontrolę reikėtų suprasti per: skyrimą ir sankcionavimą procesinių prievartos priemonių taikymą; proceso dalyvių skundų dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar prokuroro veiksmų nagrinėjimą. Prokuroro proceso veiksmus ir nutarimus proceso dalyviai arba asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti aukštesniajam prokurorui. Jei aukštesnysis prokuroras atsisako patenkinti skundą, šis jo nutarimas gali būti skundžiamas ikiteisminio tyrimo teisėjui (BPK 63 str. 1 d.). Aukštesniojo teismo atliekama kontrolės funkcija pasireiškia nagrinėjant skundus dėl ikiteisminio tyrimo teisėjo sprendimų. Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamus proceso veiksmus ir jo priimtas nutartis, išskyrus nutartis, kurios pagal BPK 64 straipsnį yra neskundžiamos, prokuroras, proceso dalyviai ir asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti BPK 439 str. 1 d. numatyta tvarka (BPK 65 str. 1 d.), t.y. šioje kodekso dalyje nustatyta tvarka apskusti žemesniųjų teismų bylos parengimo nagrinėti priimtas nutartis, taip pat šio Kodekso numatytais atvejais – kitas teismų priimtas nutartis aukštesniesiems teismams, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas numato specialią atskirų teismo nutarčių apskundimo tvarką (BPK 439 str. 1 d.).

2.5. Proceso subjektų veikla, įgyvendinant ikiteisminio tyrimo kontrolės funkciją

Ikiteisminio tyrimo kontrolę reglamentuoja BPK, bet ne tik šis procesinis įstatymas. Generalinis prokuroras Darius Valys patvirtino naują ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašą. Vadovaudamiesi šiuo aprašu, prokurorai ir ikiteisminio tyrimo įstaigų ar jų padalinių vadovai privalo kontroliuoti, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas per trumpiausią laiką. Šia rekomendacija atsirado didesnė galimybė labiau apsaugoti bei užtikrinti nukentėjusiųjų teises, išsiaiškinti padarytas nusikalstamas veikas per kuo trumpesnę laiką ir skirti daugiau dėmesio visoms nusikalstamoms veikoms.

Nors generalinio prokuroro patvirtintame ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos apraše ir nurodyta, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas, ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos

padalinio vadovas, ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras nuo ikiteisminio tyrimo pradžios pagal savo kompetenciją privalo imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas per trumpiausią laiką⁹⁴ ir nors BPK pasikeitė papildžius 18 str. 2 dalimi, kurioje numatyta, jog ikiteisminio tyrimo įstaigos ar jos padalinio vadovas yra ikiteisminio tyrimo pareigūnas, atsakingas už jam pavaldžių įstaigos ar jos padalinio, kurių pagrindinė ar viena iš funkcijų yra atlikti ikiteisminį tyrimą, pareigūnų darbo organizavimą ir jų veiklos kontrolę, tačiau vis tiek nėra pakankamai reglamentuota prokurorų ir ikiteisminio tyrimo įstaigų bendradarbiavimo formos ikiteisminio tyrimo metu ir dėl šios priežasties kyla nemažai problemų. Problemą galime išvelgti tame, jog ikiteisminį tyrimą atliekantis pareigūnas paklūsta tiek tyrimą kontroliuojančiam prokurorui, tiek tiesioginiam to pareigūno vadovui. Būtų naivu tikėtis, kad pareigūnas nepaklus savo tiesioginio vadovo paliepiams atlikti tam tikrus tyrimo veiksmus. Priešingu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnas „užsitrauks vadovo nemalonę“. Darytina prielaida, kad visos problemos branduolys, manoma, yra nepakankamas ne tik ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo teisinių, bet ir vadybos žinių neturėjimas.⁹⁵ Prokuroras gali raštu arba žodžiu ikiteisminio tyrimo pareigūnui pavesti atlikti tam tikrus veiksmus nurodydamas laiko tarpą, per kurį tai turi būti atlikta, tačiau tokius nurodymus gali duoti ir ikiteisminio tyrimo įstaigos (padalinio) vadovas. Neigiama šitos situacijos pusė yra tame, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas dėmesį labiau kreipia į savo tiesioginį vadovą. Tačiau pareigūnas dėl to nėra kaltas, nes jis iš esmės ikiteisminio tyrimo metu turi „du“ viršininkus. Rusijoje prokuroras vykdo priežiūros funkciją, kuri pasireiškia per šiuos aspektus:

- prokuroras tikrina pranešimo apie nusikaltimą bei jo registracijos teisėtumą;
- tardytojui arba kvotėjui duoda sutikimą (sankciją) iškelti baudžiamąją bylą ar atlikti prievartinius veiksmus (užstato parinkimas; dokumentų išėmimas, kurie sudaro valstybinę paslaptį);
- nušalina kvotėją arba tardytoją nuo tolimesnio tardymo vykdymo, jeigu šie pareigūnai pažeidė įstatymus;
- panaikina neteisėtus arba nepagrįstus tardytojo, kvotėjo ar mažiau įgaliojimų turinčio prokuroro nutarimus;
- tvirtina tardytojo ir kvotėjo sprendimus dėl bylos nutraukimo.⁹⁶

⁹⁴ Patvirtinta 2010 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. I-142.

⁹⁵ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 35.

⁹⁶ СМИРНОВ, А. В.; КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. Уголовный процесс. Москва, 2006. С. 48.

Nors Rusijoje prokuroras taip pat kaip Lietuvoje atlieka kontrolės funkciją, tačiau teigiamas dalykas yra tas, jog Rusijoje tardytojui yra suteikiamas nemažas savarankiškumas, skirtingai nei Lietuvoje, kur ikiteisminio tyrimo pareigūno procesinis savarankiškumas yra ribojamas. Vokietijoje visi tyrimo žingsniai neturi būti atlikti pačios prokuratūros, bet turi būti jos palenkti ir patikrinti.⁹⁷ Lietuvoje policija nei teoriškai, nei praktiškai nevadovauja ikiteisminiam tyrimui, o taip pat yra kontroliuojama nuo pat ikiteisminio tyrimo pradžios.

Taigi, prokuroro vykdomą ikiteisminio tyrimo kontrolę galime suprasti per baudžiamojo proceso įstatymo reglamentaciją - prokuroro vykdomą kontrolę apibrėžia BPK 170 str. 2 d., kurioje numatyta, jog kai ikiteisminį tyrimą ar atskirus jo veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras privalo kontroliuoti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas. Kontroliavimo funkcija yra išvestinė iš prokuroro vykdomų konstitucinių ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam funkcijų. Prokuroras turi ne tik nuspręsti, kas turi atlikti ikiteisminį tyrimą, bet ir žinoti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas, kokie jo rezultatai. [...]. Standartiniais ne tokių sunkių nusikalstamų veikų atvejais prokuroro vadovavimas ikiteisminiam tyrimui ir jo metu atliekamų veiksmų kontrolė gali būti ne tokie intensyvūs. Sudėtingais atvejais prokuroras turi nuolat sekti, kaip vyksta ikiteisminis tyrimas, patikrinti, kaip buvo atliktas kiekvienas svarbesnis ikiteisminio tyrimo veiksmas ir kokie gauti rezultatai.⁹⁸ Prokuroras kaip ikiteisminį tyrimą kontroliuojantis pareigūnas taip pat yra atsakingas už procesinių veiksmų pagrįstumą bei teisėtumą. Šią funkciją įtvirtina BPK 170 str. 3 d., kurioje yra sakoma, jog prokuroras duoda ikiteisminio tyrimo pareigūnams privalomus nurodymus, panaikina neteisėtus ar nepagrįstus jų nutarimus. Kalbant apie šią įstatyminę nuostatą, reikia turėti omenyje, kad nėra numatyta, kokius sprendimus prokuroras gali panaikinti – jis gali panaikinti bet kurį sprendimą, priimtą ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekant ikiteisminį tyrimą. Esant tokiai situacijai, prokuroras gali pasielgti dvejopai: arba duoti privalomus nurodymus ikiteisminio tyrimo pareigūnui dėl pagrįsto ir teisėto sprendimo priėmimo, arba turi teisę pats priimti reikiamą sprendimą. Tačiau žinant šiandieninę situaciją, kad nemažai prokurorų darbo krūvis yra nemenkas, dėl to rečiau kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnus. Žinoma, yra prokurorų, kurių darbo krūvis nėra toks didelis, tokiu atveju jie gali dažniau kontroliuoti ikiteisminio tyrimo pareigūnus, kurie atlieka ikiteisminio tyrimo veiksmus. Tai patvirtina faktą, kad prokuroro vykdoma kontrolė nėra nuosekli. Tačiau

---

⁹⁷ KRAMER, B. Grundbegriffe des Strafverfahrensrechts. Stuttgart, 2009. S. 262.

⁹⁸ GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUČONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003. P. 430.

prokuroro kontrolės stokos problema yra ta, jog prokuroras yra apkraunamas techninio pobūdžio darbais ir dėl šios priežasties jam yra sunku atlikti dar ir kontrolės funkciją.

Prokuroras, vykdydamas anksčiau minėtą funkciją, taip pat turi prižiūrėti, kad ikiteisminis tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpiausius terminus (BPK 176 str. 1 d.). Svarbus prokuroro kontrolės elementas yra kontroliuoti, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kurie atlieka ikiteisminį tyrimą, nepažeistų BPK 44 str. numatytų asmens teisių. Ne tik prokuroras atlieka ikiteisminio tyrimo kontrolę, bet ir aukštesnysis prokuroras, nes tik jis gali rezoliucija pratęsti ikiteisminio tyrimo terminus, kai to prašo ikiteisminiam tyrimui vadovaujantis prokuroras. Tačiau toks prašymas yra galimas tik tada, kai byla yra didelės apimties, sudėtinga ar esant kitoms svarbioms priežastims. Ikiteisminio tyrimo terminų kontrolė yra pavesta prokurorui, o kontrolės efektyvumas priklauso nuo to, ar prokuroras realiai kontroliuoja tyrimo eigą, ar tik formaliai reikalauja iš tyrimą atliekančio pareigūno laiku pateikti ataskaitas apie tyrimo eigą.⁹⁹ 94,2 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų į klausimą, kas pasikeitė BPK-o 176 straipsnyje įtvirtintus ikiteisminio tyrimo terminus, atsakė, jog padidėjo kontrolė, teigdami, jog „į ikiteisminio tyrimo kontrolės mechanizmą įjungtas aukštesnysis prokuroras. Iki pakeitimų įsigaliojimo, prokuroro kontroliuojamą ikiteisminį tyrimą dėl tyrimo spartos, aukštesnieji prokurorai kontroliavo epizodiškai arba iš vis nekontroliavo. Šiandien nustatyti konkretūs terminai ir pareiga prokurorui, per tam tikrą laiko tarpą nepriėmus sprendimo, ikiteisminio tyrimo medžiagą pateikti aukštesniajam prokurorui, kuris gali duoti privalomus nurodymus dėl veiksmų atlikimo savalaikiškumo. Tai savotiškai įpareigoja tyrėją ir prokurorą savalaikiai atlikti veiksmus ir priimti vienokį ar kitokį sprendimą.“ O 50 % tyrėjų atsakė, jog BPK 176 str. įtvirtintus terminus, padidėjo kontrolė, tačiau 37,5 % tyrėjų atsakė, jog tai yra bereikalingas laiko gaišimas, nes ikiteisminio tyrimo įstaigose, kuriose buvo vilkinamas terminas, ar tiems pareigūnams, kurie vilkina tyrimus, dirba vangiai gal ir buvo reikalingi terminai, o pareigūnams, kurie savo darbą atlieka sąžiningai, tai papildomas popierizmas. Pritarčiau nuomonei, jog kiekvienas organizacinis procesas turi baigtis kontrolės stadija, po kurios vėlgi seka tolesnis vadovavimas procesui, korekcija ir panašiai. Nors yra manančių, jog „kontrolė buvo ir anksčiau, buvo suinteresuotumas baigti tyrimą kuo greičiau, todėl terminų įvedimas mažai ką pakeitė, nes spec. išvadų, ekspertizių ir t. t. atlikimo laikas liko tas pats“.

---

⁹⁹ Prokuroro komentaras. Kokios pasekmės dėl per ilgo tyrimo? [žiūrėta: 2011 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/464/Default.aspx>>

Nors Generalinis prokuroras patvirtino įsakymą dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo, tačiau, mano manymu, turėtų būti aiškiau reglamentuojamos bendradarbiavimo formos tarp prokuroro ir ikiteisminio tyrimo įstaigų. Turėtų būti surastas optimalus variantas, kuris apibrėžtų bendradarbiavimo formas ikiteisminio tyrimo metu ir šios formos turėtų būti reglamentuotos Generalinio prokuroro, nes šiuo metu teisės aktuose nėra apibrėžtos bendradarbiavimo formos tarp prokuroro ir ikiteisminio tyrimo įstaigų. Anketiniame tyrime dalyvavę prokurorai nesiūlė keisti BPK reglamentuotos ikiteisminio tyrimo kontrolės, siūlė „neišradinėti dviračio, pritaikyti ir patobulinti išrastą ir bent šiek tiek susipažinti su Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos teisinėmis sistemomis, nes per lėtai link jų judame“. Šiuo metu yra labai daug pasiūlyta BPK pakeitimų ir nuolat kažką keisti nėra visiškai racionalu, nes reikalingas kažkoks pastovumas ir nusistovėjusi praktika.

Neigiama prokuroro vykdomos ikiteisminio tyrimo kontrolės pusė yra tame, jog dažnai pasitaiko atvejų, kad tik pabaigus tyrimą prokurorai tikrina ikiteisminio tyrimo medžiagą. Taip pat dažnai pasitaikanti problema, kurią yra būtina kuo greičiau spręsti – prokurorui gavus rašytinę ataskaitą apie atliktus veiksmus (kaltinamojo akto projektą), jis neatlieka jokios ikiteisminio tyrimo veiksmų kontrolės. Pareiga surašyti kaltinamąjį aktą yra numatyta prokurorui, tačiau dažniausiai šį darbą yra verčiamas atlikti tyrėjas, o prokuroras net nepateikia jokių rekomendacijų šiuo klausimu. 62,8 % anketiniame tyrime dalyvavusių prokurorų į klausimą apie ikiteisminio tyrimo pareigūnų rašomas ataskaitas prieš prokurorui rašant kaltinamąjį aktą atsakė, jog tą ataskaitą naudoja kaip kaltinamojo akto juodrašį. 37,2 % prokurorų atsakė, jog tokia ataskaita jiems nėra reikalinga, jei prokuroras yra atlikęs didžiąją dalį ikiteisminio tyrimo veiksmų. Taip pat buvo komentaras, jog „rašydami ataskaitas tyrėjai išmoksta mąstyti, apibendrinti tai, ką atliko, pamatyti atlikto savo darbo trūkumus. Prokurorai retai kada pilna apimtimi gali pasinaudoti tyrėjų surašytomis ataskaitomis“. „Kaip taisyklė – tos ataskaitos yra „formalios“ (pliuso užsidėjimas), ir prokurorui rašant kaltinamąjį aktą nei labai padeda, nei labai trukdo. Nors būna, kai tyrėjai ataskaitas surašo ir labai kvalifikuotai (bet tai labiau išimtis) ir tomis ataskaitomis prokurorai naudojami.“ Taigi, mažuma prokurorų nesinaudoja tokia ataskaita kaip kaltinamojo akto „juodraščiu“. Nes taip pat 68,7 % anketiniame tyrime dalyvavusių tyrėjų atsakė, jog kaltinamajam aktui rašo juodrašį. Taigi, galime daryti išvadą, jog nėra mechanizmo, kuris kontroliuotų prokurorus būtent šiuo ką tik aptartu atveju. Pavyzdžiui, Vokietijoje ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnus, kurie dažniausiai nuo pat pradžių atlieka ikiteisminį tyrimą, kontroliuoja prokuroras. Pareigūnai, atlikę tyrimą, perduoda juos prokurorui. Todėl

Vokietijoje policija yra vadinama „prokuratūros prailginta ranka”.¹⁰⁰ O Rusijos Federacijos Aukščiausiasis teismas plename pažymėjo, jog Rusijos Federacijos Konstitucijos 46 straipsniui užtikrinti, kad būtų apsaugotos asmens bei piliečio teisės bei laisvės, yra numatyta teisė apskusti ikiteisminio tyrimo pareigūnų sprendimus bei veiksmus arba šių pareigūnų neveikimą. Įstatymas, garantuojantis baudžiamojo proceso dalyvių ir kitų asmenų, dėl kurių pažeidžiamos jų žmogaus teisės ir laisvės, galimybę apskusti bet kokius sprendimus ir veiksmus (ar neveikimą) pareigūnų, dalyvaujančių baudžiamojo persekiojimo veikloje, ir nustatyti, kurių sprendimai ir veiksmai (ar neveikimu) gali būti apskusti pagal Kodekso 125 straipsnio 1 dalį.¹⁰¹ Taigi, remiantis Rusijos Federacijos BPK 125 straipsnio 1 dalies nuostatomis, gali būti apskusti pareigūnų sprendimai ir veiksmai ar neveikimas, susiję su jų įgaliojimais vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Rusijos Federacijos prokuratūros įstatymo 1 straipsnio 2 dalis numato, jog prokuratūra vykdo kontrolės funkciją atlikdama veikos tiriamąją veiklą, tyrimą bei preliminarų tyrimą.¹⁰²

Jeigu palyginsime ikiteisminio tyrimo kontrolę tyrimą atliekant prokurorui ir ikiteisminio tyrimo pareigūnui, matysime nemažus skirtumus. Pirma, iš praktikos matyti, kad prokurorams atitenkančių atlikti tyrimų skaičius yra daug mažesnis nei atitenkančių pareigūnams. Tai savaime padeda kokybiškiau atlikti tyrimą. Antra, kontroliuojantis subjektas yra aukštesnysis prokuroras, vadinasi, prokuroras, priešingai nei pareigūnas, iš esmės visuomet yra greta kito jį kontroliuojančio asmens, kai tuo tarpu pareigūną supa iš esmės du kontroliuojantys asmenys – prokuroras ir įstaigos vadovas (tiesioginis viršininkas). Trečia, aukštesniajam prokurorui kur kas lengviau ir paprasčiau kontroliuoti ikiteisminį tyrimą atliekantį prokurorą, nes tokių tyrimus atliekančių proceso dalyvių yra mažiau nei ikiteisminio tyrimo pareigūnų, iš kurių kiekvienas turi nuo 30 iki 50 tyrimo bylų. Vadinasi, būtų neteisinga vienareikšmiškai lyginti prokuroro - prokuroro kontrolės su prokuroro – ikiteisminio tyrimo pareigūno kontrole.¹⁰³ Prokuratūros įstatyme 15 str. 2 d. yra numatyta, jog aukštesnysis prokuroras negali nurodyti prokurorui, kokį proceso nutarimą priimti. Prokuroras turi teisę reikalauti, kad aukštesnysis prokuroras nurodymus dėl proceso

¹⁰⁰ HALLER, K.; CONZEN, K. Das Strafverfahren. Eine systematische darstellung mit originalakte und fallbeispielen. Heidelberg, 2008. S. 58.

¹⁰¹ Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis „Dėl Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodekso 125 straipsnio”. [žiūrėta: 2011 kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://prisonlife.ru/control/180-prokurorskij-nadzor-za-obshhestvennym-kontrolem.html>>

¹⁰² Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis „Dėl Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodekso 125 straipsnio”. [žiūrėta: 2011 kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://prisonlife.ru/control/180-prokurorskij-nadzor-za-obshhestvennym-kontrolem.html>>

¹⁰³ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 42.

sprendimų, kurie neišforminami nutarimais, duotų raštu. Aukštesniojo prokuroro funkcija kontroliuoti prokurorą suprantame per tai, kad jis, priimdamas motyvuotą nutarimą, gali panaikinti prokuroro priimtą proceso nutarimą. Ir šiuo atveju, kad nebūtų pažeistos proceso dalyvių teisės, jie turi teisę įstatymų nustatyta tvarka sprendimą apskusti teismui, jei nesutinka su aukštesniojo prokuroro priimtu proceso sprendimu.

Rusijoje prokuroras peržiūri skundus dėl parengtinio tardymo organų veiksmų ar neveikimo per 3 parų laikotarpį nuo jų gavimo dienos. Tačiau šis terminas gali būti pratęstas iki 10 parų.¹⁰⁴ Taigi, tai dar viena iš prokuroro priežiūros funkcijos sudedamųjų dalių Rusijos Federacijoje. Pastaruoju metu procesai stringa bei sugaištama nemažai laiko dėl gaunamų skundų gausos, kuriuos, nepriklausomai nuo to, ar jie pagrįsti, ar ne, reikia ištirti. Taip yra todėl, kad dabar galiojantis BPK suteikia teisę net per kelias instancijas skusti daugumą prokuroro veiksmų, kad žmogus galėtų apginti savo teises. Tačiau dėl skundų gausos aukštesniesiems prokurorams ir teismams atsiranda nemažai papildomų darbų ir tai stabdo ikiteisminį tyrimą. Proceso dalyviai piktnaudžiauja teise skusti beveik visus prokuroro veiksmus, taip vilkindami tyrimą ir dėl šios priežasties aukštesnieji prokurorai bei teismai neišsigilina į proceso dalyvių skundus. Norint sumažinti aukštesniųjų prokurorų ir teismų darbo krūvius, tuo pačiu ir stabdomą ikiteisminio tyrimo procesą, reikėtų įtvirtinti nuostatą, kad proceso dalyviai neturėtų galimybės skusti įvairių nereikšmingų proceso veiksmų. Tačiau tai būtų labai sudėtinga įgyvendinti dėl to, kad taip būtų pažeistos asmens teisės ir teisėti interesai.

Taigi, prokuroro atliekama ikiteisminio tyrimo kontrolė, nors ir būdama išvestinė funkcija iš kitų dviejų konstitucinių funkcijų, yra itin svarbi siekiant nustatytų tikslų. Jos nesant, tyrimų rezultatų siekis tampa neaktualus, nes pats procesas nekontroliuojamas. Apibendrinant šios prokuroro kontrolės funkcijos turinį ir esmę, konstatuotina, kad pastaroji apima atliktų, atliekamų ir atliktinų veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolę. Kitaip tariant, šia funkcija reguliuojamas ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno elgesys, susijęs su procesinių veiksmų atlikimu, sprendimų priėmimu. Šią funkciją galime apibūdinti per šiuos aspektus: a) tikrina, prižiūri, stebi veiklos sritį, b) palaiko vieningą tyrimo kryptį, c) tikrina, kaip procesinė pareigūnų veikla atitinka įstatymo normas, d) prižiūri, kaip tikslingai ši veikla nukreipta siekti tikslų, e) padeda efektyviai siekti ikiteisminio tyrimo rezultatų (tikslų), f) padeda išvengti klaidų tyrimo metu, g) minimizuoja tyrimo sąnaudas, h) leidžia nuspręsti, ar

---

¹⁰⁴ СМЕРНОВ, А. В.; КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. Уголовный процесс. Москва, 2006. С. 111.

kontroliuojamas procesas vyksta tinkamai.¹⁰⁵ Prokuroro kontrolės funkcija, vykdoma ikiteisminio tyrimo metu, yra labai svarbi todėl, kad be šios funkcijos realizuoti ikiteisminio tyrimo organizavimą ir vadovavimą jam būtų praktiškai neįmanoma.

Nacionalinio pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimo pirmininkas Vytautas Bakas apie prokurorų kontrolę pasisakė taip: „prokuratūra gavo daug laisvių, bet jomis naudojasi netinkamai. Įstatyme turėtų būti įtvirtinti aiškūs prokuratūros veiklos vertinimo kriterijai, kuriais vadovaudamasis Seimas kasmet viešai įvertintų Generalinio prokuroro ataskaitą. Turėtų būti panaikinta prokuratūros teisė kurti įstatymus. 2003 metais – sąmoningai ar ne – buvo įtvirtinta landa, kuri leidžia tam tikras procesines taisykles kurti pačiam generaliniam prokurorui. Visi ikiteisminio tyrimo tobulinimo klausimai turėtų būti perduoti iš gausybės dirbančių darbo grupių, kurios leidžia prokuratūrai kontroliuoti save pačią, į parlamentą. Seimas galėtų įkurti nuolatinę komisiją, kuri rūpintųsi ikiteisminio tyrimo klausimais, į kurią būtų įtraukti ne tik teisėsaugos institucijų, teismų atstovai, bet ir mokslininkai, visuomenės atstovai.”

Pritariu, jog prokurorams yra suteikta daug įgaliojimų, nes nei tarpukariu, nei sovietmečiu prokurorams nebuvo suteikiama tiek įgaliojimų. Akivaizdu, kad netinkamai atliktą skandalingų bylų tyrimą sąlygojo ne kelių nubaustų prokurorų veiksmai. Japonijoje buvę teisininkai, išėję į pensiją, kontroliuoja prokuratūrą. Taip pat prie prokuratūros veikia stebėjimo komisija, kuri yra sudaryta iš turinčių rinkimų teisę piliečių. Ši stebėjimo komisija kontroliuoja prokuroro sprendimų pagrįstumą pagal nukentėjusiųjų ir kitų asmenų pareiškimus bei teikia prokuratūrai rekomendacijas. Yra manančių, jog problemos išsprendžiamos, jei Generalinis prokuroras būtų atskaitingas ne Seimui, o Vyriausybei. Taip pat, jog visuomenė labiau prisidėtų prie prokurorų darbo kontrolės.

Pagal BPK 19 str. ikiteisminio tyrimo teisėjas – tai apylinkės teismo teisėjas, kuriam apylinkės teismo pirmininkas yra pavedęs ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijas. Šio sąlygiškai pasyvaus ikiteisminio tyrimo teisėjo instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos BPK yra nulemtas vokiškos tradicijos, tačiau turintis individualų veidą proceso subjekto ir lyginamosios teisės požiūriu laikytinas originalia baudžiamojo proceso figūra.¹⁰⁶ Nors ikiteisminio tyrimo teisėjas, kaip savarankiška procesinė figūra, žinoma jau daug metų, vis dar vyksta diskusijos dėl šios procesinės figūros reikalingumo. Ikiteisminio tyrimo

---

¹⁰⁵ JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004. P. 45-46.

¹⁰⁶ KUKAITIS, V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinė padėtis užsienio šalių ir Lietuvos baudžiamajame procese // *Teisė*, 2006, Nr. 60, p. 47.

teisėjo institutui teko atlaikyti nemažai kritikos. Kai kuriose Vakarų Europos valstybėse ikiteisminio tyrimo teisėjo institutas anksčiau egzistavo, tačiau jo buvo atsisakyta dėl didelės kritikos, o ikiteisminio tyrimo teisėjo įgaliojimai suteikti prokurorui. Atsisakymas buvo grindžiamas tuo, jog ikiteisminio tyrimo teisėjas buvo nepajėgus atlikti ikiteisminį tyrimą dėl laiko bei kriminalistinių žinių stokos. Prancūzija įtvirtino nuostatą, jog ikiteisminio tyrimo teisėjas turi teisę reikalauti, kad tam tikrus veiksmus atliktų tyrimo policija, ir taip išsprendė tokią problemą. Taigi, ikiteisminio tyrimo teisėjas, esant būtinybei arba pritrūkus kriminalistinių žinių, į pagalbą gali pasitelkti kriminalinės policijos pareigūnus.

Į Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą įvedus ikiteisminio tyrimo teisėjo institutą buvo diskutuojama dėl šios procesinės figūros reikalingumo. Pritarčiau G. Godos, P. Kuconio nuomonei, kad „žmogaus teisių apsaugos standartai reikalauja pavesti teisėjui skirti pačias griežčiausias procesines prievartos priemones“.¹⁰⁷ Tai yra būtina, nes teisės savo nuožiūra taikyti procesines prievartos priemones suteikimas kaltinimo pusei pažeistų šalių lygybės principą.¹⁰⁸ Be to, ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje kitų valstybių, pavyzdžiui, Prancūzijoje griežčiausias procesines prievartos priemones skiria ir sankcionuoja ikiteisminio tyrimo teisėjas. Ikiteisminio tyrimo teisėjas kontroliuoja, ar nėra skiriamos procesinės prievartos priemonės nekaltiems asmenis, taip pat įvertina surinktus įrodymus, prieš sankcionuodamas procesinį veiksma ar prieš skirdamas kardomąją priemonę. Jei ikiteisminio tyrimo teisėjas nustato, jog nėra reikalingo pagrindo ar gali būti pažeistas proporcingumo principas, tai jis atsisako skirti ar sankcionuoti procesinių prievartos priemonių taikymą. Šis procesinis subjektas gali priimti nešališką bei objektyvų sprendimą, nes yra nesuinteresuota šalis. O, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras yra labiau suinteresuoti, jie gali būti subjektyvūs, jiems gali atrodyti, kad prievartą taikyti yra būtina.

Lietuvoje ikiteisminio tyrimo teisėjas jokių procesinių veiksmų neatlieka savo iniciatyva. T. y. Lietuvoje yra pasirinktas pasyvaus ikiteisminio tyrimo teisėjo modelis, kuris yra artimas Vokietijos ikiteisminio tyrimo teisėjo modeliui. Kitaip nei pas mus bendrosios teisės šalyse (JAV, Didžiojoje Britanijoje) ikiteisminio tyrimo teisėjas yra ne savarankiškas procesinis institutas, o teisėjas, kuris turi atitinkamas plačias procesines teises, tokias kaip

---

¹⁰⁷ GODA, G.; KUCONIS, P. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // *Justitia*, 1997, Nr. 4 (10), p. 10.

¹⁰⁸ GUŠAUSKIENĖ, M. Ikiteisminio tyrimo teisėjas — žmogaus teisių garantas // *Jurisprudencija*, 2004, t. 57(49), p. 127.

suėmimo ar bylos perdavimo nagrinėti teisme. Lietuvoje ikiteisminio tyrimo teisėjas: 1) skiria ir sankcionuoja procesinių prievartos priemonių taikymą; 2) prisaikdina ir apklausia liudytojus ir nukentėjusiuosius; 3) apklausia įtariamuosius; 4) tvirtina prokuroro nutarimus nutraukti ikiteisminį tyrimą BPK 214 straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais; 5) tvirtina prokuroro nutarimus atnaujinti nutrauktą ikiteisminį tyrimą BPK numatytais atvejais, ir šiuos veiksmus ikiteisminio tyrimo teisėjas atlieka gavęs prokuroro prašymą bei neturi teisės atsisakyti nagrinėti šių prašymų. Atsisakęs įvykdyti prokuroro prašymą, ikiteisminio tyrimo teisėjas dėl to priima motyvuotą nutartį. Šią nutartį prokuroras gali skųsti BPK 65 straipsnyje nustatyta tvarka (BPK 173 str.). BPK yra numatyta, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas taip pat nagrinėja proceso dalyvių skundus dėl prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų. Ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcija skirti ir sankcionuoti procesinių prievartos priemonių taikymą turėtų būti suprantama kaip teisė priimti sprendimus tik dėl pačių griežčiausių procesinių prievartos priemonių, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo teisėjas gali skirti suėmimą ir namų areštą, kratą, prokuroro teisę susipažinti su informacija, pašto siuntų poėmį, atidavimą į sveikatos priežiūros įstaigą ir t.t. Nors šis institutas atkeliavo į Lietuvą nulemtas vokiškos tradicijos, šioje šalyje ikiteisminio tyrimo teisėjui nėra suteikiama tiek daug įgaliojimų kaip Lietuvoje. Lietuvos ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijos labiausiai atitinka Vokietijos ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijas, nors pats baudžiamasis procesas (pradedant jo suvokimu, principais ir baigiant bylos nagrinėjimu iš esmės) skiriasi.¹⁰⁹ Pagal Vokietijos BPK ikiteisminio tyrimo teisėjas sankcionuoja procesines prievartos priemones, taip pat tam tikrais atvejais dalyvauja įrodinėjimo procese – apklausia liudytojus, kaltinamuosius. Teisėjo surašyti apklausos protokolai teismo nagrinėjimo metu gali būti vertinami kaip įrodymai. Teisėją į procesą įtraukia prokuroras. Pats ikiteisminio tyrimo teisėjas ikiteisminio tyrimo neatlieka.¹¹⁰ Belgijos Karalystėje taip pat veikia aktyvus tardymo teisėjas kaip ir Prancūzijoje, tačiau ikiteisminis tyrimas yra baigiamas taip, jog tardymo teisėjas siunčia bylą prokurorui, kuris paruošia rašytinę kaltinimą ir jų pagrindimų rašytinę santrauką, kad šis galėtų kreiptis į Ikiteisminio tyrimo rūmus. Ikiteisminio tyrimo rūmai turi pareikšti nuomonę, ar pakanka duomenų priimti pagrįstą sprendimą byloje. Lietuvoje ikiteisminio tyrimo teisėjas, kitaip nei Prancūzijoje ar Belgijoje, negali imtis iniciatyvos

---

¹⁰⁹ GUŠAUSKIENĖ, M. Ikiteisminio tyrimo teisėjas — žmogaus teisių garantas // *Jurisprudencija*, 2004, t. 57(49), p. 121.

¹¹⁰ KUKAITIS, V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinė padėtis užsienio šalių ir Lietuvos baudžiamajame procese // *Teisė*, 2006, Nr. 60, p. 41.

pradėti, vykdyti ar baigti ikiteisminį tyrimą. Problemą galėtume išvelgti tame, jog pačiame įstatyme negalime rasti aiškaus atsakymo į tai, kokia yra ikiteisminio tyrimo teisėjo diskrecijos apimtis, tačiau ikiteisminio tyrimo teisėjo institutas, mano nuomone, įgyvendina žmogaus teisių bei laisvių apsaugą, baudžiamasis procesas tampa efektyvesnis, taip pat yra įgyvendinama konstitucinė teisė, kad tam tikros teisės būtų ribojamos tik teismo sprendimu. Taip pat anketiniame tyrime dalyvavę prokurorai vienareikšmiškai atsakė, kad ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijos ikiteisminiame tyrime yra aiškiai reglamentuotos.

Manyčiau, jog reikėtų ikiteisminio tyrimo teisėjui suteikti savarankiškumo tame, kad jis pats turėdamas svarbių argumentų bei priežasčių galėtų skirti kardomasias priemones. T.y. gali būti tokių atvejų, kad ikiteisminio tyrimo teisėjas, gavęs prokuroro prašymą dėl procesinės prievartos priemonės paskyrimo ir jį analizuodamas iš pateiktos medžiagos pastebi, kad ir kitam įtariamajam turėtų būti paskirta procesinė prievartos priemonė. Pagal šiandieninę įstatymų reglamentaciją ikiteisminio tyrimo teisėjas tokios teisės neturi. Būtų teisinga manyti, jog, esant anksčiau aptartai situacijai, ikiteisminio tyrimo teisėjas galėtų paskirti ir kitiems asmenims procesinę prievartos priemonę. Ikiteisminio tyrimo teisėjas turėtų turėti svarbių priežasčių procesinės priemonės skyrimui bei informuoti prokurorą apie tai.

Išvados

1. Teisinėje literatūroje ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam sąvokos yra apibrėžiamos skirtingai ir neaiškiai, bei dauguma anketiniame tyrime dalyvavusių respondentų mano, jog dauguma ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokurorų nesugeba atskirti ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam sąvokų. Dėl šių priežasčių siūlyčiau tokius apibrėžimus: 1) ikiteisminio tyrimo organizavimas – teisės aktais reglamentuota ikiteisminio tyrimo įstaigų bei prokuroro procesinė veikla, kuria siekiama efektyviai įgyvendinti baudžiamojo proceso įstatymu įtvirtintus tikslus; 2) vadovavimas ikiteisminiam tyrimui – ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovų bei prokuroro veikla, nukreipiant, sutelkiant bei reikalaujant iš ikiteisminio tyrimo pareigūnų, jog visapusiškai būtų atliktas ikiteisminis tyrimas, atskleista nusikalstama veika bei niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

2. BPK 168 str. 1 d. yra numatyti proceso veiksmai, kurie gali būti atliekami iki ikiteisminio tyrimo pradžios. Nors BPK 168 str. 1 d. ir yra numatyta, jog tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpiausius terminus, tačiau nenurodyta, kas kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnus, atliekančius veiksmus iki šios ikiteisminio tyrimo pradžios. Tokia spraga ikiteisminio tyrimo pareigūnams atliekant proceso veiksmus iki aptariamąs ikiteisminio tyrimo pradžios, sudaro galimybę išvengti procesinės kontrolės. Todėl siūlyčiau papildyti tą patį BPK straipsnį įtraukiant subjektą, kuris atliktų ikiteisminio tyrimo pareigūnų kontrolę, šiems atliekant veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios tam, kad neliktų galimybės ikiteisminio tyrimo pareigūnams piktnaudžiauti bei atlikti proceso veiksmus nekontroliuojamiems. Tokiu būdu, BPK 168 str. 1 d. turėtų būti įtvirtinta nuostata „jei proceso veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios atlieka ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnas, jį kontroliuoja ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovas, o jei prokuroras – aukštesnysis prokuroras“.

3. Siūlyčiau, jog ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams būtų teisės aktais suteiktas bei apibrėžtas, tačiau platesnis savarankiškumas, nes tai padėtų sustiprinti jų atsakomybę. Ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas galėtų turėti teisę savarankiškai kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją dėl tam tikrų proceso veiksmų sankcionavimo, pavyzdžiui, susipažinti su informacija, sankcionuoti krata, atlikti poėmį ir pan. Nes šiuo metu prokuroras yra savotiškas techninis tarpininkas tarp teisėjo ir pareigūno. Pareigūnas, atlikdamas prokuroro nurodytus veiksmus, kreipiasi į prokurorą, kad šis kreiptųsi į ikiteisminio tyrimo teisėją. Bet kokių atveju ši klausimą išsprendžia tik teisėjas. Be to, pareigūnas ikiteisminio

tyrimo metu betarpiškai bendrauja su įtariamuoju, žino apie įtariamąjį ne tik oficialią informaciją bet dažnai turi ir papildomų žinių apie įtariamąjį, kurios oficialiai niekaip negali būti fiksuotos (pavyzdžiui, įtariamojo planai vykti dirbti į užsienį, ar įtariamojo polinkį į alkoholizmą).

4. Siūlyčiau ikiteisminio tyrimo pareigūnams suteikti teisę skirti švelniausias kardomasias priemones visais atvejais (o ne tik neatidėliotinais). Įstatymų leidėjas turėtų arba tiksliai įvardinti neatidėliotinus atvejus, nes BPK 121 str. 1 d. straipsnyje tiksliai nurodytos kardamosios priemonės, kurias neatidėliotinais atvejais priimdamas nutarimą, gali paskirti ikiteisminio tyrimo pareigūnas, bet kokie tie neatidėliotini atvejai nėra numatyta, arba BPK 121 str. 1 d. nuostatą „neatidėliotinais atvejais gali būti paskirtos ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu“ keisti į „gali būti paskirtos ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu“, tuo didinant ikiteisminio tyrimo pareigūnų savarankiškumą.

5. 2003 m. įsigaliojęs BPK sąlygojo tai, jog ikiteisminio tyrimo pareigūno diskrecija spręsti klausimą dėl atsisakymo pradėti ikiteisminį tyrimą buvo ribojama tik tais atvejais, kai iš gautos informacijos buvo aiškiai suprantama, kad jokios nusikalstamos veikos nebuvo. Galima daryti išvadą, kad išplėtus informacijos apie nusikalstamą veiką apibrėžimo patikslinimą, dalis prokuroro kompetencijos perėjo ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Būtent aukščiau paminėtais atvejais ta prokuroro nutarimų nutraukti ikiteisminį tyrimą dalis pasikeitė į nutarimus atsisakyti pradėti ikiteisminius tyrimus, priimtus pareigūnams atlikus skundo ar pareiškimo apie nusikalstamą veiką patikslinimą ir patikslinimo metu neradus nusikalstamos veikos požymių. Todėl, siūlyčiau ikiteisminio tyrimo pareigūnams suteikti teisę nutraukti ikiteisminius tyrimus 212 str. 1 p. numatytais atvejais, kuriuos tvirtintų ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-148.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003 m. balandžio 2 d. Nr. 32.
5. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1919.
6. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777.
7. Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011-01-11 įsakymu Nr. I-8.
8. Ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimo rekomendacijos. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. vasario 10 d. įsakymu Nr. I-48.
9. Rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų tyrimo paskirstymo ikiteisminio tyrimo įstaigoms. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2011 m. vasario 9 d. įsakymu Nr. I-46.
10. Generalinio prokuroro įsakymas dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos aprašo patvirtinimo. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2010 m. spalio 15 d. įsakymu Nr. I-142.
11. Rekomendacijos dėl ikiteisminio tyrimo pradžios ir jos registravimo tvarkos. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. I-110.
12. Rekomendacijos dėl prokuroro veiklos organizuojant ikiteisminį tyrimą ir jam vadovaujant. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. birželio 19 d. įsakymu Nr. I-86.
13. Rekomendacijos dėl kaltinamojo akto surašymo ir perdavimo teismui. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. I-179.

14. Rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų, padarytų laivuose tolimojo plaukiojimo metu, ikiteisminio tyrimo. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. I-40.
15. Rekomendacijos dėl nusikalstamų veikų tyrimo sujungimo ir atskyrimo. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2004 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. I-20.
16. Rekomendacijos dėl ataskaitos, pateikiamos baigus ikiteisminį tyrimą (Baudžiamojo proceso kodekso 218 straipsnis) surašymo. Patvirtinta Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymu Nr. I-47.
17. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. *Ar grozījumiem, kas izsludināti līdz 22.06.2005*
18. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. [žiūrėta: 2011 vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.up-kodeks.ru/>>

Konstitucinio Teismo nutarimai

19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas „Dėl parengtinio tyrimo, įrodymų rinkimo būdo ir teisės į gynybą“. Valstybės žinios. Nr. 15-402.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“. Valstybės žinios. Nr. 7-254.

Specialioji literatūra

21. ANCELIS, P.; GRIGOLOVIČIENĖ, D. Tardymo institucijų raidos bruožai Lietuvoje ir jo reorganizavimo problemos. Mokslo darbai, II tomas. Vilnius, 1994, p. 62-79.
22. ANCELIS P., GRIGOLOVIČIENĖ, D. Ikiteisminis tyrimas po naujos redakcijos teisinės sistemos reformos metmenų patvirtinimo // *Jurisprudencija*, 2004, t. 63(55), p. 46-61.
23. ANCELIS, P. Baudžiamojo proceso vystimosi tendencijos po 2003 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso įsigaliojimo // *Jurisprudencija*, 2008, t. 6(108), p. 32-40.

24. ANCELIS, P. Procesinių funkcijų esmė ir suderinamumo problemos ikiteisminiame baudžiamajame procese. Sąžiningas Baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Industrus. Vilnius, 2009, p.105-135.
25. BATAITIS, A.; IGNOTAS, M.; KAZLAUSKAS, M., et al. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius, 1989.
26. BURDA, R. Kriminalistikos taktika. Vilnius, 2001.
27. BURDA, R.; KLIUNKA, A. Patikslinamieji ikiteisminio tyrimo pradėjimo stadijos veiksmai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 76(68), p. 5-12.
28. BURDA, R.; KRIKŠČIŪNAS, R.; LATAUSKIENĖ, E., et al. Kriminalistikos taktika ir metodika. Lietuvos teisės universiteto leidybos centras. Vilnius, 2004.
29. GUŠAUSKIENĖ, M. Ikiteisminio tyrimo teisėjas — žmogaus teisių garantas // *Jurisprudencija*, 2004, t. 57(49), p. 118-131.
30. Ikiteisminio tyrimo kontrolė. [žiūrėta: 2011 vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.prokuraturos.lt/nbspnbsplkiteisminiotyrimokontrolė/tabid/178/Default.aspx>
31. Internetinė enciklopedija. [žiūrėta: 2011 kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Prosecutors_Office
32. JAZUKONIS, S.; JURKA, R. Criminal procedure system of the Republic of Lithuania // *Transition of criminal procedure system*. Ed. By Berislav Pavišic. Rijeka, 2004.
33. JURKA, R. Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai. Vilnius, 2004.
34. JURGAITIS, R. Konstituciniai baudžiamojo proceso teisės pagrindai. Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai. Industrus. Vilnius, 2009, p. 17-61.
35. GODA, G.; KUČONIS, P. Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // *Justitia*, 1997, Nr. 4 (10), p. 10-11; 26-27.
36. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUČONIS, P., et al. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys (1-220 straipsniai). Vilnius, 2003.
37. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M.; KUČONIS. Baudžiamojo proceso teisė. Vadovėlis. Vilnius, 2005.
38. GODA, G. Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. Vilnius, 1997.
39. GODA, G.; KAZLAUSKAS, M. Naujojo baudžiamojo proceso kodekso projektas: kūrimo prielaidos, struktūra, naujovės // *Teisės problemos*, 1999. Nr. 3, p. 5-18.

40. KAZLAUSKAS, M. Parengtinis tardymas tarybiniame baudžiamajame procese. Vilnius, 1976.
41. KUKAITIS, V. Ikiteisminio tyrimo teisėjo procesinė padėtis užsienio šalių ir Lietuvos baudžiamajame procese // *Teisė*, 2006, Nr. 60, p. 38-49.
42. KUKLIANSKIS, S. Ikiteisminio tyrimo teoriniai pagrindai // *Jurisprudencija*, 2005, t. 75(67), p. 7-15.
43. KUKLIANSKIS, S. Nusikaltimų tyrimo organizavimo pradmenys. Vilnius, 1995.
44. Lietuvos prokuratūrai 15 metų. Mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2005 m.
45. Lietuvių kalbos žodynas. [žiūrėta: 2011 vasario 22 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.lkz.lt/startas.htm>>
46. PALSKYS, E.; KAZLAUSKAS, M.; DANISEVIČIUS, P. Kriminalistika. Vilnius, 1985.
47. PANOMARIOVAS, A. Ikiteisminio tyrimo procesinės kontrolės teoriniai diskusiniai aspektai // *Jurisprudencija*, 2004, t. 59(51), p. 26-38.
48. Policija – tai pirmiausia žmonės // *Policija*, 2008, Nr. 16 (104-442).
49. PRADEL, J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. Eugrimas. Vilnius, 2001.
50. Prokuroro komentaras. Kas atsako už ikiteisminio tyrimo duomenų skelbimą? [žiūrėta 2011 sausio 2 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/880/Default.aspx>>
51. Prokuroro komentaras. Kokios pasekmės dėl per ilgo tyrimo? [žiūrėta: 2011 vasario 25 d.] Prieiga per internetą:
<http://www.prokuraturos.lt/Naujienos/Prokurorokomentaras/tabid/69/ItemID/464/Default.aspx>
52. ŠATAS, M. Prokuroro ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų bendradarbiavimo formos // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 4(13), p. 361-366.
53. ŠATAS, M. Prokuroro instituto istorinė raida užtikrinant teisingumą Lietuvoje // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 1(10), p. 153-165.
54. VAIŠVILIENĖ, R. Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro diskrecijos ribų probleminiai aspektai // *Teisė*, 2009, Nr. 70, p. 136-149.
55. VAITKEVIČIŪTĖ, V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius, 2001.
56. BEULKE, W. Strafprozessrecht. C.F.Müller Verlag. Heidelberg, 2010.
57. KÜHNE, H. Strafprozessrecht, 5.A. Heidelberg, 1999.

58. KRAMER, B. Grundbegriffe des Strafverfahrensrechts. Suttgart, 2009.
59. HÜLS, S. Polizeiliche und staatsanwaltliche Ermittlungstätigkeit. Berlin, 2007.
60. HALLER, K.; CONZEN, K. Das Strafverfahren. Eine systematische darstellung mit originalakte und fallbeispielen. Heidelberg, 2008.
61. СМИРНОВ, А. В.; КАЛИНОВСКИЙ, К. Б. Уголовный процесс. Москва, 2006.
62. ДУЛОВ, А. В. Криминалистика. Москва, 1996.
63. ВИНОКУРОВ, Ю. Е. Прокурорский надзор. Юрайт. Москва, 2008.
64. ГУСАКОВ, А. Н.; ФИЛИЩЕНКО, А. А. Цледственная тактика. Уральский университет, 1991.
65. АНДРЕЕВ, И. С.; ГРАМОВИЧ, Г. И.; ГОЛУБОВ, Н. И.. Криминалистика. Москва, 1997.

Teismų praktika

66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 53 „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias bylų procesą apeliacinės instancijos teisme“.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 29 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-564/2009
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 22d. kasacinė nutartis. 2K-142/2009
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 29 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-72/2008
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-788/2007
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 20 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-692/2007
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 18 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-P-412/2007
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 16 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-247/2006
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. kasacinė nutartis. Nr. 2K-649/2005

75. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 10 d. nutartis „Dėl Rusijos Federacijos Baudžiamojo proceso kodekso 125 straipsnio“. [žiūrėta: 2011 kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://prisonlife.ru/control/180-prokurorskij-nadzor-za-obshhestvennym-kontrolem.html>>

Santrauka

Nors, žvelgiant iš vienos pusės, magistrinio darbo temos negalime pavadinti labai nauja, nes jau 2002 m. kovo 14 d. priimtu įstatymu buvo patvirtintas naujasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, kuris sąlygojo Konstitucijos 118 str. pakeitimo įstatymą, nes priimtojo BPK normos prieštaravo šiam straipsniui. Taigi, pakeitus Konstitucijos 118 str. prokurorui suteiktos ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam funkcijos. Žvelgiant iš kitos pusės, tema yra pakankamai nauja, nes iki šiol yra aktuali. Tai patvirtina prokuratūros, ikiteisminio tyrimo įstaigų vis dar tebevykdomi reorganizavimo procesai bei Generalinio prokuroro rekomendacijų pakeitimai, dėl kurių teisinės galios diskutuoja tiek mokslininkai, tiek pareigūnai-praktikai iki šiol.

Magistriniame darbe yra stengiamasi atskirti, apibūdinti bei apibrėžti ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo jam sąvokas, analizuoti ir pateikti šių prokuroro funkcijų sampratą bei pagrindus. Taip pat smulkiai bei aiškiai išnagrinėjamos ikiteisminio tyrimo organizavimo bei vadovavimo jam vykdomosios veiklos funkcijos (organizacinė veikla ir vadovavimas, planavimas ir kontrolė) lyginant kiek teorija atitinka praktiką, išskiriant probleminius aspektus. Išskirtinis dėmesys yra kreipiamas į prokuroro bei ikiteisminio tyrimo pareigūnų (įstaigų) bendradarbiavimo problemas, kaip jį pagerinti, kad ikiteisminis tyrimas būtų sėkmingas bei efektyvus.

BPK 168 str. 1 d. yra numatyti proceso veiksmai, kurie gali būti atliekami iki ikiteisminio tyrimo pradžios. Nors BPK 168 str. 1 d. ir yra numatyta, jog tokie proceso veiksmai turi būti atlikti per kuo trumpiausius terminus, tačiau nenurodyta, kas kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnus, atliekančius veiksmus iki šios ikiteisminio tyrimo pradžios. Tokia spraga ikiteisminio tyrimo pareigūnams atliekant proceso veiksmus iki aptariamąs ikiteisminio tyrimo pradžios, sudaro galimybę išvengti procesinės kontrolės. Todėl siūlyčiau papildyti tą patį BPK straipsnį įtraukiant subjektą, kuris atliktų ikiteisminio tyrimo pareigūnų kontrolę, šiems atliekant veiksmus iki ikiteisminio tyrimo pradžios tam, kad neliktų galimybės ikiteisminio tyrimo pareigūnams piktnaudžiauti bei atlikti proceso veiksmus nekontroliuojamiems.

Summary

On the one hand, the topic of the master's thesis could hardly be considered very fresh, because the law passed on March 14, 2002, established the new Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania, which conditioned the Law on the Amendment of Article 118 of the Constitution, because rules of the new Criminal Procedure Code conflicted with this article. Thus, when Article 118 of the Constitution was amended, the public prosecutor was accorded with functions of organizing and supervising pre-trial investigation. On the other hand, the topic is quite fresh due to its still being relevant because of such reasons as reorganization of the prosecutor's office and the pre-trial investigation bodies as well as the recommendations of the Attorney General, which constantly undergo changes and legal effect of these departmental normative acts is constantly being discussed.

The master's thesis attempts to distinguish, define and determine the concepts of organising and supervising pre-trial investigation, to analyze and present conception and bases of these functions of the public prosecutor. Moreover, it explicitly and in detail analyzes functions of the executive activities of organising and supervising pre-trial investigation (organizational activities and supervision, planning and control), by comparing to what extent does the theory meet the practice and by emphasizing problematic aspects. The thesis pays particular attention to the problems of cooperation between the public prosecutor and pre-trial investigation officers (bodies), and ways to improve it, so that pre-trial investigation is successful and effective.

Article 168, paragraph 1, of the CPC provides for procedural actions which can be performed prior to the pre-trial investigation. Although Article 168, paragraph 1, of the CPC states that these procedural actions are to be performed within the shortest possible terms, it does not indicate who has control over the pre-trial investigation officers performing the afore-mentioned actions. Such loophole with regard to procedural actions performed by the pre-trial investigation officers, allows for avoidance of procedural control. Therefore, I suggest that this Article of CPC be complemented by including a subject who would perform the function of procedural control over the pre-trial investigation officers carrying out actions prior to the pre-trial investigation, in order to exclude possibility for the pre-trial investigation officers to abuse the law and perform procedural actions uncontrolled.

Anketa prokurorams

1. Ar Jūs suvokiate sąvokos ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas ikiteisminiam tyrimui bei kontrolės kaip atskirų funkcijų reikšmę?

- a) Prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai suvokia šių atskirų funkcijų reikšmę
- b) Dauguma Lietuvos prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų nesuvokia ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo kaip atskirų funkcijų prasmės. Iki šiol yra priimta manyti, kad ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas jam, bei ikiteisminio tyrimo kontrolė – tai tapačios funkcijos, kurias atlieka prokuroras.
- c) Kita.....
.....
.....

2. Ar pritariate nuomonei, jog prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“?

- a) Prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“ tik teorijoje, o praktikoje yra kitokia situacija
- b) Prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“ tiek teorijoje, tiek praktikoje

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

3. Kaip vertinate išbraukus iš BPK 166 str. nuorodą apie rezoliuciją to paties straipsnio 3 dalį, jog kiekvienas ikiteisminio tyrimo pradžios atvejis užregistruojamas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro nustatyta tvarka?

- a) Teigiamai, nes tvarka tapo aiškesnė
- b) Gerai, nes BPK 166 str. reikalavimų niekas nevykdė, rezoliucijas rašydami „atbuline data“.
- c) Neigiamai
- d) Dėl šio pakeitimo tapo neaiški ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

4. Kaip manote, ar užtenka pagrindų (skundas, pareiškimas ir t.t.) pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir jų patikrinimo bei išsprendimo būdų tvarkos reglamentavimo LR generalinio prokuroro nustatyta tvarka, ar reikia, kad ši tvarka būtų reglamentuota BPK?

- a) Pakanka
- b) Ši tvarka turi būti reglamentuota BPK-e
- c) Kita.....

5. Kas, Jūsų nuomone, pasikeitė BPK-o 176 straipsnyje įtvirtinus ikiteisminio tyrimo terminus?

- a) Ikiteisminis tyrimas vyksta greičiau
- b) Padidėjo kontrolė
- c) Niekas nepasikeitė
- d) Bereikalingas laiko gaišimas

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

6. Ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas turi pakankamą procesinį savarankiškumą?

- a) Taip
- b) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

7. Jūsų nuomone, ar lengva nukentėjusiajam ar kitam proceso dalyviui sužinoti apie tyrimo eigą (pvz., kas atlieka ikiteisminį tyrimą, kas organizuoja tyrimą ir jį kontroliuoja ir t.t.)?

- a) Taip
- b) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

8. Ar pritartumėte nuomonei, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų tyrėjams reikėtų suteikti daugiau įgaliojimų bei savarankiškumo?

- a) Taip. (Kokių įgaliojimų suteiktumėte?).....
- b) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

9. Ar pritartumėte nuomonei, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovams reikėtų suteikti daugiau įgaliojimų bei savarankiškumo?

- c) Taip. (Kokių įgaliojimų suteiktumėte?).....
- d) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

10. Ar ikiteisminio tyrimo padalinių vadovai aktyviau įsitraukė į konkrečių ikiteisminių tyrimų organizavimą po BPK 18 straipsnio papildymo 2 dalimi?

- a) Taip
- b) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

10. Kaip vertinate BPK 172 str. įtvirtintas tyrėjo pareigas: 1) vykdyti prokuroro nurodymus; 2) prokuroro nustatytu laiku pranešti šiam apie ikiteisminio tyrimo eigą? (Ar jos įtvirtina nuostatą laisvai veikti nusikalstamų veikų atskleidimo ir ištyrimo aplinkoje?)

- a) Jos tyrėjo savarankiškumo neriboja
- b) Jos tyrėją paverčia klusniu prokuroro nurodymų vykdytoju
- c) Kita.....

12. Kaip manote, ar prokurorui ikiteisminio tyrimo metu nėra suteikta per daug įgaliojimų?

- a) Prokurorui suteikta per daug įgaliojimų
- b) Prokurorui suteikta pakankamai įgaliojimų
- c) Prokurorui galėtų būti suteikta daugiau įgaliojimų
- d) Prokurorui suteikta per mažai įgaliojimų. (Kokių reikia dar?).....

13. Kokia yra Jūsų nuomonė apie tai, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas pateikia trumpą rašytinę atliktų ikiteisminio tyrimo veiksmų ataskaitą prieš prokurorui rašant kaltinamąjį aktą?

- a) Tai prokurorui leidžia ataskaitą naudoti kaip kaltinamojo akto „juodraštį“.
- b) Jei prokuroras yra atlikęs didžiąją dalį ikiteisminio tyrimo veiksmų, tokiu atveju jam nėra reikalinga tokia ataskaita.
- c) Tokia ataskaita yra kaip kaltinamojo akto santrauka
- c) Kita.....

14. Kaip Jūs manote, kokie iš pateiktų veiksnių daro neigiamą įtaką ikiteisminio tyrimo organizavimui?

- a) per didelis darbo krūvis
- b) dažna kadrų kaita
- c) nepakankamas darbo užmokestis
- d) neužtikrinta darbo drausmė
- e) tarpinstitucinio bendradarbiavimo ignoravimas
- f) organizavimo, vadovavimo ar kontroliavimo funkcijų turinio nesuvokimas
- g) tarpinstitucinio bendradarbiavimo nebuvimas
- h) nusistovėjusi praktika
- i) aukštesniųjų vadovų darbo organizavimo praktika
- j) nepakankamas teisinis reglamentavimas
- k) neaiškus teisinis reglamentavimas
- l) žinių stoka
- m) patirties stoka
- n) neatsakingumas
- o) neobjektyvumas, šališkumas
- p) formalus požiūris į atliekamą darbą
- q) iniciatyvos stoka
- r) geranoriškumo stoka

15. Kaip manote, ar tinkamai yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo organizavimas ir ikiteisminio tyrimo kontrolė? Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte kodėl.

.....
.....

16. Gal turite pasiūlymų dėl baudžiamojo proceso kodekso straipsnių pakeitimo ir papildymo ikiteisminio tyrimo kontrolės, organizavimo bei vadovavimo kontekste?

.....
.....
.....

17. Ar pavedate tyrėjams ruošti prokuroro priimamų procesinių dokumentų projektus?

- a) Labai dažnai
- b) Pasitaiko tokių atvejų
- c) Retai
- d) Niekada

18. Kaip Jūs manote, ar aiškiai yra reglamentuotos ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijos ikiteisminiame tyrime?

- a) Taip, aiškiai
- b) Iš dalies
- c) Neaiškiai

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus!

Anketa ikiteisminio tyrimo pareigūnams

1. Ar Jūs suvokiate sąvokos ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas ikiteisminiam tyrimui bei kontrolės kaip atskirų funkcijų reikšmę?

- d) Prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai suvokia šių atskirų funkcijų reikšmę
- e) Dauguma Lietuvos prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų nesuvokia ikiteisminio tyrimo organizavimo ir vadovavimo kaip atskirų funkcijų prasmės. Iki šiol yra priimta manyti, kad ikiteisminio tyrimo organizavimas, vadovavimas jam, bei ikiteisminio tyrimo kontrolė – tai tapačios funkcijos, kurias atlieka prokuroras.
- f) Kita.....
.....
.....

2. Ar pritariate nuomonei, jog prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“?

- a) Prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“ tik teorijoje, o praktikoje yra kitokia situacija
- b) Prokuroras yra laikomas bylos „šeimininku“ tiek teorijoje, tiek praktikoje

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

3. Kaip vertinate išbraukus iš BPK 166 str. nuorodą apie rezoliuciją to paties straipsnio 3 dalį, jog kiekvienas ikiteisminio tyrimo pradžios atvejis užregistruojamas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro nustatyta tvarka?

- e) Teigiamai, nes tvarka tapo aiškesnė
- f) Gerai, nes BPK 166 str. reikalavimų niekas nevykdė, rezoliucijas rašydami „atbuline data“.
- g) Neigiamai
- h) Dėl šio pakeitimo tapo neaiški ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

4. Kaip manote, ar užtenka pagrindų (skundas, pareiškimas ir t.t.) pradėti ikiteisminį tyrimą registravimo ir jų patikrinimo bei išsprendimo būdų tvarkos reglamentavimo LR generalinio prokuroro nustatyta tvarka, ar reikia, kad ši tvarka būtų reglamentuota BPK?

- d) Pakanka
- e) Ši tvarka turi būti reglamentuota BPK-e
- f) Kita.....
.....

5. Kas, Jūsų nuomone, pasikeitė BPK-o 176 straipsnyje įtvirtinus ikiteisminio tyrimo terminus?

- e) Ikiteisminis tyrimas vyksta greičiau
- f) Padidėjo kontrolė
- g) Niekas nepasikeitė
- h) Bereikalingas laiko gaišimas

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

6. Ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas turi pakankamą procesinį savarankiškumą?

- c) Taip
- d) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

7. Jūsų nuomone, ar lengva nukentėjusiajam ar kitam proceso dalyviui sužinoti apie tyrimo eigą (pvz., kas atlieka ikiteisminį tyrimą, kas organizuoja tyrimą ir jį kontroliuoja ir t.t.)?

- c) Taip
- d) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

8. Ar pritartumėte nuomonei, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų tyrėjams reikėtų suteikti daugiau įgaliojimų bei savarankiškumo?

- e) Taip. (Kokių įgaliojimų suteiktumėte?).....
- f) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

9. Ar pritartumėte nuomonei, jog ikiteisminio tyrimo įstaigų vadovams reikėtų suteikti daugiau įgaliojimų bei savarankiškumo?

- g) Taip. (Kokių įgaliojimų suteiktumėte?).....
- h) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

10. Ar ikiteisminio tyrimo padalinių vadovai aktyviau įsitraukė į konkrečių ikiteisminių tyrimų organizavimą po BPK 18 straipsnio papildymo 2 dalimi?

- c) Taip
- d) Ne

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

10. Kaip vertinate BPK 172 str. įtvirtintas tyrėjo pareigas: 1) vykdyti prokuroro nurodymus; 2) prokuroro nustatytu laiku pranešti šiam apie ikiteisminio tyrimo eigą? (Ar jos įtvirtina nuostatą laisvai veikti nusikalstamų veikų atskleidimo ir ištyrimo aplinkoje?)

- d) Jos tyrėjo savarankiškumo neriboja
- e) Jos tyrėją paverčia klusniu prokuroro nurodymų vykdytoju
- f) Kita.....

12. Kaip manote, ar prokurorui ikiteisminio tyrimo metu nėra suteikta per daug įgaliojimų?

- e) Prokurorui suteikta per daug įgaliojimų
- f) Prokurorui suteikta pakankamai įgaliojimų
- g) Prokurorui galėtų būti suteikta daugiau įgaliojimų
- h) Prokurorui suteikta per mažai įgaliojimų. (Kokių reikia dar?).....

13. Kokia yra Jūsų nuomonė apie tai, jog ikiteisminio tyrimo pareigūnas pateikia trumpą rašytinę atliktų ikiteisminio tyrimo veiksmų ataskaitą prieš prokurorui rašant kaltinamąjį aktą?

- a) Kaltinamajam aktui rašome juodraštį
- b) Yra buvę atvejų, kai leido nerašyti tokios ataskaitos
- c) Tokia ataskaita yra kaip kaltinamojo akto santrauka
- d) Kita.....

14. Kaip Jūs manote, kokie iš pateiktų veiksnių daro neigiamą įtaką ikiteisminio tyrimo organizavimui?

- a) per didelis darbo krūvis
- b) dažna kadrų kaita
- c) nepakankamas darbo užmokestis
- d) neužtikrinta darbo drausmė
- e) tarpinstitucinio bendradarbiavimo ignoravimas
- f) organizavimo, vadovavimo ar kontroliavimo funkcijų turinio nesuvokimas
- g) tarpinstitucinio bendradarbiavimo nebuvimas
- h) nusistovėjusi praktika
- i) aukštesniųjų vadovų darbo organizavimo praktika
- j) nepakankamas teisinis reglamentavimas
- k) neaiškus teisinis reglamentavimas
- l) žinių stoka
- m) patirties stoka
- n) neatsakingumas
- o) neobjektyvumas, šališkumas
- p) formalus požiūris į atliekamą darbą

- q) iniciatyvos stoka
- r) geranoriškumo stoka

15. Kaip manote, ar tinkamai yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo organizavimas ir ikiteisminio tyrimo kontrolė? Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte kodėl.

.....
.....

16. Gal turite pasiūlymų dėl baudžiamojo proceso kodekso straipsnių pakeitimo ir papildymo ikiteisminio tyrimo kontrolės, organizavimo bei vadovavimo kontekste?

.....
.....
.....

17. Ar tenka už prokurorą ruošti jo priimamų procesinių dokumentų projektus?

- a) Labai dažnai
- b) Pasitaiko tokių atvejų
- c) Retai
- d) Niekada

18. Kaip Jūs manote, ar aiškiai yra reglamentuotos ikiteisminio tyrimo teisėjo funkcijos ikiteisminiame tyrime?

- d) Taip, aiškiai
- e) Iš dalies
- f) Neaiškiai

Būčiau dėkinga, jei nurodytumėte, kodėl taip manote.....

Dėkoju už nuoširdžius atsakymus!